

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ

ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ

ΟΜΙΛΙΑ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΑΡΤΥΡΑ ΙΟΥΛΙΤΤΑΝ ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΑ

ΛΕΙΠΟΜΕΝΑ ΤΗΣ ΠΡΟΛΕΧΘΕΙΣΗΣ ΟΜΙΛΙΑΣ

ΤΗΣ ΠΕΡΙ ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑΣ

Ἡ μὲν υπόθεσις τῆς ἐκκλησίας ἐστὶ τὸ ἐπὶ τῇ μακαρίᾳ μάρτυρι γενόμενον κήρυγμα. Περιηγείλαμεν γὰρ ὑμῖν τὴν ἡμέραν ταύτην, ὡς υπόμνημα ἔχουσιν τῆς μεγάλης ἀθλήσεως, ἣν ἐν γυναικίῳ σώματι ἀνδρειοτάτην καὶ πάσαν ἐκπληξὴν ἐμποιοῦσαν τοῖς τότε παρούσι τῷ θεάματι καὶ τοῖς εἰς ὕστερον ἐκ τῶν πεπειραμένων διηγήσεως δεχομένοις τὴν ἀκοήν, ἡ μακαριωτάτη γυναικὼν Ἰουλίττα ἠθλήσεν, εἰπερ δὴ γυναῖκα προσαγορεύειν εὐπρεπὲς τὴν τῷ μεγαλοφυεῖ τῆς ψυχῆς τῆς γυναικείας φύσεως τὴν ἀσθένειαν ἀποκρύψασαν, ὑφ' ἧς ηγοῦμαι μάλιστα πεπλήχθαι τὸν κοινὸν ἡμῶν ἀντίπαλον, οὐ φέροντα τὴν ἀπὸ τῶν γυναικῶν ἦτταν. Ὅς τὰ μεγάλα ἐκεῖνα υπερηφανευόμενος σεῖν πάσαν τὴν οἰκουμένην καὶ καταλήψεσθαι ὡς νοσσιάν, καὶ ὡς καταλειμμένα ὡς αἶφην, καὶ πόλεις ἐρημώσεν, ἐφάνη γυναικείας ἀρετῆς ἠττώμενος. Ἦν ἐπιχειρήσας ἐν καιρῷ πειρασμοῦ διελέγξαι, ὡς οὐ δυναμένην ὑπὸ τῆς κατὰ τὴν φύσιν ἀσθενείας μέχρι παντός τὴν εἰς Θεὸν εὐσέβειαν διασώσασθαι, εὖρε διὰ τῆς πείρας ἀνδρειοτέραν τῆς φύσεως, καὶ τοσοῦτον αὐτοῦ τῶν φοβερῶν καταγέλασσαν, ὅσον αὐτὸς προσεδόκα τοῖς δεινοῖς αὐτὴν υποπτῆξεν. Δίκης γὰρ αὐτὴ πρὸς τινὰ τῶν ἐν τῇ πόλει δυνάτῶν συνεστῶσης, πλεονεκτικὸν ἄνδρα καὶ βίαιον ἐξ ἀρπαγῆς καὶ λεηλασίας τὸν πλοῦτον εαυτῷ ἀθροίσαντα, ὅς γῆς τε πλῆθος ἀποτεμόμενος καὶ ἀγροῦς καὶ κώμας καὶ βοσκήματα καὶ οἰκέτας καὶ πάσαν τὴν περιούσαν τοῦ βίου κατασκευὴν ἐκ τῆς γυναικὸς πρὸς εαυτὸν μεταστήσας, κατελήφει τὰ δικαστήρια, συκοφάνταις καὶ ψευδομάρτυσι καὶ δωροδοκίᾳ τῶν δικαζόντων ἐπερεϊδόμενος. Ὡς δὲ παρὴν ἡ κυρία, καὶ ὁ κήρυξ ἐκάλει, καὶ οἱ συνήγοροι εὐτρεπεῖς, ἀρχομένην διδάσκειν τοῦ ἀνθρώπου τὴν τυραννίδα, καὶ διηγείσθαι μέλλουσιν τὸν τε τρόπον τῆς ἐξ ἀρχῆς κτήσεως καὶ τοῦ χρόνου τὸ μήκος τοῦ

βεβαιούντος την δεσποτείαν, είπα την βίαν του ανδρός και την πλεονεξίαν οδύρεσθαι παρελθών, ουκ έφη εισαγώγιμον είναι την δίκην (μηδέ γαρ είναι θεμιπόν των κοινών μετέχειν τους μη λατρεύοντας τοις θείοις των βασιλέων και μη εξομνυμένους την εις Χριστόν πίστιν), εδόκει δίκαια λέγειν τω άρχοντι και αναγκαία προτείνεσθαι. Και ευθύς λιβανωτός και εσχάρα και πρότασις τοις δικαζομένοις, αρνουμένοις μεν τον Χριστόν, απολαύειν των νόμων και της απ' αυτών ωφελείας, αντεχομένοις δε της πίστεως, μήτε δικαστηρίων, μήτε νόμων, μήτε της λοιπής πολυτελείας μετέχειν, ως ητιμωμένοις κατά τον νόμον των τότε κρατούντων.

Τί ουν επί τούτοις; Άρα εδελεάσθη των πλούτω; Ή τη προς τον αδικούντα φιλονικία το συμφέρον παρείδεν; Ή τον εκ των δικαστών επηρτημένον κίνδυνον εξεπλάγη; Ουμενούν· άλλ' ερρέτω, φησίν, ο βίος, οχέσθω χρήματα, μηδέ το σώμα μοι περιλεκθείη, πριν τινά φωνήν αφέναι ασεβή κατά του κτίσαντός με Θεού. Και όσω πλέον εώρα τον άρχοντα τοις λόγοις τούτοις αγριανόμενον και προς την εσχάτην κατ' αυτής οργήν εκκαϊόμενον, τοσούτω πλέον ευχαρίστει τω Θεώ, ότι χρημάτων φθαρτών αμφισβητούσα εφάνη των ουρανίων αγαθών εαυτή βεβαιούσα την κτήσιν, και γην μεν αφαιρουμένη, ίνα παράδεισον κτήσεται, ατιμίαν δε καταδικαζομένη, ίνα των στεφάνων της δόξης καταξωθή, σώμα δε κατακίζομένη και ζωήν αφαιρουμένην την πρόσκαιρον, ίνα των μακαρίων ελπίδων λάβηται, μετά πάντων των αγίων εν τη χαρά της βασιλείας ευρισκομένη. Ως δε πολλάκις ερωτωμένη, πολλάκις την αυτήν ηφεί φωνήν, δούλην εαυτήν του Χριστού λέγουσα, και κατηράτοι τοις προς την άρνησιν προκαλουμένοις, τότε δη ο κρηής της αδικίας ου μόνον τα κτήματα, ων αδίκως και παρά τους νόμους αφήρητο, απεστέρησεν, αλλά και την ζωήν αυτήν προσεζημίωσεν, ως ενόμιζε, πυρί παραδούς αυτήν. Η δε προς ουδέν ούτω των κατά τον βίον τερπνών ηπειγμένως έδραμεν, ως επί την φλόγα ήλθεν εκείνην, προσώπω και σχήματι και ος εφθέγγετο και τη επανθούση φαιδρότητι της ψυχής το περιχαρές εμφανίουςα, παρακαλούσα τας παρεστηκυίας των γυναικών μη καταμαλακίζεσθαι προς τους υπέρ της ευσεβείας πόνους, μηδέ την της φύσεως ασθένειαν προφασίζεσθαι, εκ του αυτού φυράματος, λέγουσα, τοις ανδράσιν εσμέν. Κατ' εικόνα Θεού γεγόναμεν, ως και ούτοι. Αρετής δεκτικόν το θήλυ, ομοτίμως τω άρρενι, παρά του κτίσαντος γέγονε. Και τι γαρ ή συγγενείς τοις ανδράσι δια πάντων εσμέν; Ου γαρ σαρξ μόνον ελήφθη προς γυναικός κατασκευήν, αλλά και «οστούν εκ των οστέων». Όστε το στερρόν και εύτονον και υπομονητικόν, εξ ίσου τοις ανδράσι, και παρ' ημών οφείλεται τω Δεσπότῃ. Ταύτα ειπούσα, προς την πυράν ήλατο· η δε περισχούσα της αγίας το σώμα, ώσπερ τις θάλαμος φωτεινός, την μεν ψυχήν επί την

ουράνιον χώραν και την πρέπουσαν αυτή λήξιν ανέπεμψε, το δε τίμιον σώμα ακέραιον δεσώσατο τοις προσήκουσιν, όπερ εν τω καλλίστω προτεμενίσματι της πόλεως κείμενον αγιάζει μεν τον τόπον, αγιάζει δε τους εις αυτόν συνιόντας. Γη δε η κατευλογηθείσα τη επιδημία της μακαρίας, εκ την οικείων λαγόνων ύδατος φύσιν χαριστάτην ανήκεν, ώστε την μάρτυρα αντί μητρός γενομένην, οίον τίνι γάλακτι κοινώ τιθηνείσθαι τους εν τη πόλει. Τούτο και υγιαίνουσι φυλακτήριον, και τρυφώσι σωφρόνως ηδονής χορηγία, και αρρωστούσι παραμυθία· την του Ελισσαίου χάριν εις Ιερρχουντίους, ταύτην εις ημάς παρασχομένης της μάρτυρος, το αλμυρόν της κοινής φύσεως των περί τον τόπον υδάτων εις γλευκείαν και απαλήν και προσηγή πάσιν αίσθησιν δια της ευλογίας μεταβαλούσης. Οι άνδρες μη καταδέξησθε γυναικών ελάττους οφθήναι προς την ευσεβειαν. Αι γυναίκες μη απολειφθήτε του υποδείγματος, άλλ' απροφασίστως της ευσεβείας αντέχεσθε, έργω πείραν λαβούσα ότι προς ουδέν υμίν των αγαθών το ελάττωμα της φύσεως εμποδίζει.

Πολλά περί της μάρτυρος ειπείν ωρμημένον, ο χθες ημίν κινηθείς λόγος, ατελής καταλεφθείς, την επί πλέον εν τούτοις διατριβήν ουκ επιτρέπει. Δυσχερής δε τις εγώ φύσει προς παν το ατέλεστον. Ατερπές μεν γαρ θέαμα και εικών εξ ημισείας την μίμησιν έχουσα, άχρηστος δε οδοιπορίας πόνος, μη προς το προκείμενον πέρας, μηδέ προς τους ωρισμένους σταθμούς αποσωθέντος του οδοιπόρου. Και θήρας το παρά μικρόν, ίσον εστί του μηδενός, και οι τρέχοντες εν τοις σταδίοις, ενί πολλάκις βήματι μόνω ελαττωθέντες, των βραβείων εξέπεσον. Και ημείς τοίνυν επιμνησθέντες των του αποστόλου ρημάτων χθες, και εν βραχέσιν ελπίζοντες παραδραμείσθαι αυτών την δianoian, ευρέθημεν πολλαπλάσια των ειρημένων παραλιπόντες, δίοπερ αναγκαίαν ηγούμεθα υμίν των ελλεκθέντων την έκτισιν. Ελέγετο τοίνυν παρά του αποστόλου «Πάντοτε χαίρετε, αδιαλείπτως προσεύχεσθε, εν παντί ευχαριστείτε». Περί μεν ουν του πάντοτε χαίρειν χρήναι, ει και μη τη υποθέσει αρκούντως, άλλ' ημίν γε ικανώς είρηται τη προτεραία. Ει δε και δει αδιαλείπτως προσεύχεσθαι, και δυνατόν εστί το παράγγελμα, οι τε απαπούντες υμείς έτοιμοι, εγώ τε κατά δύναμιν την συνηγορίαν του λόγου πληρώσω. Προσευχή εστιν αίτησις αγαθού παρά των ευσεβών εις Θεόν γνoμένη. Την δε αίτησιν ουκ εν ρήμασιν ορίζομεθα πάντως. Ουδέ γαρ ηγούμεθα τον Θεόν της δια των λόγων υπομνήσεως δείσθαι, άλλ' ειδέναι, και μη απούντων ημών, τα χρήσιμα. Τί ουν εστί ο φαμέν; Ότι χρη μη εν συλλαβαίς ημάς την προσευχήν αποπληρούν, αλλά προαιρέσει μάλλον ψυχής και πράξεσι ταις κατ' αρετήν παντί τω βίω συμπαραεκτενομένας, την δύναμιν πληρούσθαι της προσευχής. «Είτε γαρ εσθίετε, φησίν είτε πίνετε, είτε τι ποείτε, πάντα εις δόξαν Θεού ποείπα».

Καθεζόμενος ἐπὶ τραπέζης, προσεύχου· προσφερόμενος τὸν ἄρτον, τῷ δεδωκότι τὴν χάριν ἀποπλήρου· οἶνω τὸ ἀσθενές τοῦ σώματος ὑπερεῖδων, μέμνησο τοῦ παρεχομένου σοι τοῦ δώρον εἰς ευφροσύνην καρδίας, καὶ παραμυθίαν ἀρρωστημάτων. Παρήλθεν ἡ χρεια τῶν βρωμάτων; Ἡ μέντοι μνήμη τοῦ ευεργέτου μὴ παρερχέσθω. Τὸν χιῶνα ἐνδύόμενος, εὐχαρίστει τῷ δεδωκότι· τὸ ἱμάτιον περιβαλλόμενος, αὖξῃσιν τὴν εἰς Θεὸν ἀγάπην, ὅς καὶ χειμῶνι καὶ θέρει ἐπιπήδεα ἡμῖν σκεπάσματα εὐχαρίσато, τὴν τε ζωὴν ἡμῶν συντηροῦντα, καὶ τὸ ἀσχημον περιστέλλοντα. Ἐπληρώθη ἡ ἡμέρα; Εὐχαρίστει τῷ τὸν ἥλιον μὲν εἰς υπηρεσίαν τῶν ἡμερινῶν ἔργων χαρισμένῳ ἡμῖν, πυρ δὲ παρασχομένῳ τοῦ φωτίζειν τὴν νύκτα, καὶ ταῖς λοιπαῖς χρειᾶς ταῖς κατὰ τὸν βίον υπηρετεῖν. Ἡ νυξ ἄλλας υποθέσεις προσευχῆς προξενεῖτω. Ὅταν ἀναβλέψῃς εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ πρὸς τὰ τῶν ἀστρῶν ἐνατενίσῃς κάλλη, προσεύχου τῷ Δεσπότῃ τῶν ὁρωμένων, καὶ προσκύνει τὸν ἀριστοτέχνην τῶν ὅλων Θεόν, ὃς ἐν σοφίᾳ τὰ πάντα ἐποίησεν. Ὅταν ἴδῃς πᾶσαν φύσιν ζῶντων ὑπνῷ κατεχομένην, πάλιν προσκύνει τὸν καὶ ἀκουσίως ἡμᾶς διὰ τοῦ ὕπνου τῆς συνεχείας τῶν πόνων λύοντα, καὶ ἐκ μικρᾶς ἀναπαύσεως πάλιν πρὸς τὴν ἀκμὴν τῆς δυνάμεως ἐπανάγοντα.

Ἡ οὖν νυξ μὴ ἔστω ὥσπερ τις ἴδιος καὶ ἐξαίρετος κλήρος τοῦ ὕπνου πᾶσα, μὴδὲ καταδέξῃ διὰ τῆς κατὰ τὸν ὕπνον ἀναισθησίας τὸ ἥμισυ τῆς ζωῆς ἀχρειοῦν, ἀλλὰ μερίζεσθω σοι τῆς νυκτός ὁ χρόνος εἰς τε ὕπνον καὶ προσευχήν· ἀλλὰ καὶ οἱ ὕπνοι αὐτοὶ μελετήματα ἔστωσαν τῆς εὐσεβείας. Πεφύκασι γὰρ πῶς αἱ καθ' ὕπνον φαντασίαι, ὡς τὰ πολλὰ, ἀπηχήματα εἶναι τῶν μεθήμερινῶν φροντίδων. Ὅποια γὰρ ἂν ἡ τὰ κατὰ τὸν βίον ἡμῶν ἐπιτηδεύματα, τοιαῦτα ἀνάγκη εἶναι καὶ τὰ ἐνύπνια. Οὕτως ἀδιαλείπτως προσεύξῃ· οὐκ ἐν ῥήμασι πληρῶν τὴν προσευχήν, ἀλλὰ δι' ὅλης τοῦ βίου τῆς διαγωγῆς συνάψας σεαυτὸν τῷ Θεῷ, ὡς συνεχὴ καὶ ἀδιάλειπτον εἶναι προσευχήν τὴν ζωὴν σου. Ἀλλὰ καὶ «Ἐν παντί, φησὶν, εὐχαριστεῖτε». Καὶ πῶς δυνατόν, φασί, τοῦτο γενέσθαι, ψυχὴν κατῳδυνον συμφοραῖς, καὶ οἰοεὶ περικεντουμένην τῇ αἰσθήσει τῶν ἀλγινῶν, μὴ πρὸς θρήνους ἐκφέρεσθαι καὶ δάκρυα, ἀλλ' εὐχαριστεῖν ὡς ἐπ' ἀγαθοῖς τοῖς ἀπευκταίοις κατ' ἀλήθειαν; Ἄ γὰρ ἂν ἐπαράσαιπό μοι ὁ ἐχθρός, ταῦτα παθὼν, πῶς ἐπ' αὐτοῖς εὐχαριστεῖν δυνήσομαι; Ἀνὴρπασταὶ τὸ παιδίον ἄωρον, καὶ ὠδίνες τῶν πρώτων χαλεπώτεραι, ὀδυνωμένην ἐπὶ τῷ ἀγαπητῷ τὴν μητέρα κατατιπρώσκουσι· πῶς καταλιπούσα τοὺς θρήνους, εὐχαριστίας φωνὰς ἀναλάβῃ; Πῶς; Ἐὰν λογίσῃται ὅτι τῷ παιδί τῷ ἐξ αὐτῆς γεννηθέντι οἰκιότερος πατήρ ὁ Θεός, καὶ φρονιμώτερος προστάτης, καὶ οἰκονόμος τοῦ βίου. Τὶ οὖν οὐκ ἐπιπρέπομεν τὰ αὐτοῦ κτήματα πρὸς τὸ δοκοῦν διατίθεσθαι τῷ φρονίμῳ

Δεσπότη, ἀλλ' ὡς οικείων στερούμενοι ἀγανακτοῦμεν, καὶ τοὶς ἀποθνήσκουσιν ὡς ἀδικηθεῖσι συμπάσχομεν; Σὺ δὲ ἐκεῖνο λογίζου ὅτι οὐκ ἀπέθανε τὸ παιδίον, ἀλλ' ἀπεδόθη, οὐδὲ ἀπετελεύτησεν ὁ φίλος, ἀλλ' ἀπεδήμησε, καὶ μικρὸν τι προεῖληφε τῆς οδοῦ, ἣν καὶ ἡμᾶς ἀναγκαίως δεῖσθαι πορεύεσθαι. Ἐστὼ σοὶ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ σύνοικος, οἶόν τι φῶς καὶ διαύγειαν πρὸς τὴν τῶν πραγμάτων διάκρισιν παρεχομένη ἀδιαλείπτως, ἥτις πόρρωθεν τὴν τῆς ψυχῆς σου ἐπιστάσιν προκατασχοῦσα, καὶ τὰς ἀληθεῖς περὶ ἐκάστου δόξας προεுτρεπίζουσα, ὑπ' οὐδενὸς ἐάσει σε τῶν προσπιπτόντων ἀλλοκῶθῆναι, ἀλλὰ τῷ προεுτρεπισμένῳ τῆς διανοίας, ὥσπερ τινὰ σκόπελον θαλάσσης γείτονα, ἀσφαλῶς καὶ ἀσειστός τῶν τε βιαίων πνευμάτων καὶ τῶν κυμάτων τὰς ἐπιδρομὰς υπομένειν. Δια τί γὰρ οὐχὶ θνητὰ φρονεῖν περὶ τοῦ θνητοῦ προειθίσθης, ἀλλ' ἀπροσδόκητον τοῦ παιδὸς τὸν θάνατον προσεδέξω; Ὅτε σοὶ πρῶτον ἠγγέλθη τοῦ υἱοῦ ἡ γέννησις, εἰ τις σε ἤρετο, ποταπὸν ἐστὶ τὸ τεχθέν; Τί πότε ἀν ἀπεκρίνω; Ἄρα ἄλλο τι ἀν εἶπες, ἢ ὅτι ἀνθρωπὸς ἐστὶ τὸ γεννηθέν; Εἰ δὲ ἀνθρωπος, καὶ θνητὸς δηλονότι. Τί οὖν παράδοξον, εἰ ἀπέθανεν ὁ θνητός; Οὐχ ὁρᾷς ἡλῖον ἀνατέλλοντα καὶ δυόμενον; Οὐχ ὁρᾷς τὴν σελήνην αὐξοῦσαν, εἴτα φθίνουσιν; Οὐ τὴν γῆν θάλλουσιν, εἴτα ξηρανομένην; Τί τῶν περὶ ἡμᾶς ἐστῆκε; Τί ἀκίνητον ἔχει τὴν φύσιν καὶ ἀμετάπτωτον; Ἀνάβλεψον εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ ἴδε τὴν γῆν. Οὐδὲ ταῦτα διακονίζει. «Ὁ γὰρ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται» φησὶν, «οἱ ἀστέρες ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεσοῦνται, ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται, ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς». Τί οὖν θαυμαστόν, εἰ καὶ ἡμεῖς, μέρος ὄντες τοῦ κόσμου, ἀπολαύομεν τῶν ἐκ τοῦ κόσμου; Πρὸς ταῦτα ἀποβλέπων, ὅταν καὶ ἐπὶ σε ἔλθῃ τῶν κοινῶν τὸ μέρος, ἐνεγκε μύσας, οὐκ ἀπαθῶς, οὐδὲ ἀνασθήτως, (τίς γὰρ μισθὸς ἀναλγησίας;) ἀλλ' ἐπιπόνως μὲν καὶ συν ἀλγηδόσι μυρίαίς. Πλὴν ὑπένεγκε, ὥσπερ τίς γενναῖος ἀγωνιστής, τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν ἀνδρίαν οὐ μόνον ἐκ τοῦ τύπτειν τοὺς ἀντιπάλους, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ φέρειν στερρῶς τὰς παρ' αὐτῶν πληγὰς ἐπιδεικνύμενος, καὶ ὥσπερ τίς κυβερνήτης σοφὸς καὶ ἀτάραχος ὑπὸ τῆς ἀγαν περὶ τὸν πλοῦν ἐμπειρίας, ὀρθὴν καὶ ἀβάπτιστον καὶ παντός χειμῶνος υψηλοτέραν τὴν ψυχὴν διασώζων. Παιδὸς ἀγαπητοῦ, ἢ γυναικὸς καταθυμίας, ἢ ἄλλου τινὸς τῶν φιλτάτων καὶ κατὰ πάσαν εὖνοικαν συνημμένων στέρησις, οὐδὲν δεινὸν τῷ προεσκεμμένῳ καὶ τὸν ὀρθὸν λόγον ἠγεμόνα τῆς ζωῆς ἔχοντι, ἀλλὰ μὴ κατὰ συνήθειάν τινά πορευομένῳ. Ἐθους γὰρ χωρισμὸς καὶ τοὶς ἀλόγοις ἐστὶ δυσφορώτατος. Καὶ ποτὲ εἶδον ἐγὼ βουν ἐπὶ φάτνης δακρύνοντα, τοῦ συννόμου αὐτῷ καὶ ὁμοζύγου τελευτήσαντος. Καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ἀλόγων σφοδρῶς τῆς συνηθείας ἐστὶν ἰδεῖν ἀντεχόμενα. Σὺ δὲ οὐχ οὕτως ἐμάθεις, οὐδὲ ἐδιδάχθης. Ἀλλ' ἀρχὴν μὲν φιλίας λαμβάνειν ἐκ μακρὰς ομιλίας καὶ χρόνιου ἔθους, οὐδὲν ἀπεικός,

οδύρεσθαι δε τον χωρισμόν δια την επί πλείστον ημίν γενομένην διατριβήν, παντελώς άλογον.

Οϊόν, γυνή συνεκληρώθη σοι κατά την κοινωνίαν του βίου, πάσαν ηδονήν σοι κατά τον βίον παρεχομένη, ευθυμίας δημιουργός, θυμηδίων πρόξενος, τα χρηστά συναύξουσα, εν ταις λύπαις το πλείστον μέρος των ανιαρών αφαιρουμένη, αύτη εξαίφνης αναρπασθείσα οίχεται. Μη αγριάνης τω πάθει, μηδέ αυτόματόν τινά είπης είναι συντυχίαν των γινομένων, ως μηδενός προστάτου τον κόσμον οικονομούντος, μηδέ κακόν τινά δημιουργόν υπόθη, εκ της κατά την λύπην αμετρίας πονηρά δόγματα υποτιθέμενος σεαυτώ, αλλά μηδέ εκπέσης των όρων της ευσεβείας. Επειδή γαρ όλως εγένεσθε «οι δύο εις σάρκαν μίαν», πολλή συγγνώμη τω την διχοτομίαν και την της συναφείας διαίρεσιν μετά αλγημάτων δεχομένω, ου μην τούτου γε ένεκεν ή διανοείσθαι τι των ου προσηκόντων, ή φθέγγεσθαι σοι λυσπελές. Εννόησον γαρ ότι ο πλάσας ημάς και ψυχώσας Θεός ιδίαν έδωκεν εκάστη ψυχή την του βίου διαγωγήν, και άλλοις άλλους όρους έπηξε της εξόδου. Τον μεν γαρ επί πλείον παραμείναι τη παρουσία της σαρκός ωκονόμησε, τον δε θάπτον απολυθήναι των δεσμών του σώματος διετάξατο, κατά τους αρρήτους της σοφίας εαυτού και της δικαιοσύνης λόγους. Όσπερ ουν οι ταις ειρκταίς εμπίπτοντες, οι μεν επί πλείονα χρόνον τη κακώσει των δεσμωτηρίων εναποκλείονται, οι δε ταχυτέραν ευρίσκουσι της κακοπαθείας απαλλαγήν, ούτω και αι ψυχαί, αι μεν επί πολύ προσκατέχονται τη ζωή ταύτη, αι δε επ' έλαττον, κατά την αναλογίαν της αξίας εκάστου, σοφώς και βαθέως, και ως ουκ αν εφίκοπο νους ανθρώπων, τα περί έκαστον ημών του κτίσαντος ημάς προβλεπομένου. Ουκ ακούεις λέγοντος του Δαβίδ, «Εξάγαγε εκ φυλακής την ψυχήν μου»; Ουκ ήκουσας περί του αγίου ότι απελύθη αυτού η ψυχή; Τι δε Συμεών, ότε ενεγκαλίστατο τον Κύριον ημών; Ποίαν φωνήν αφήκεν; Ουχ ότι «Νυν απολύεις τον δούλόν σου, Δέσποτα»; Τω γαρ επεγομένω προς την άνω διαγωγήν βαρυτέρας πάσης κολάσεως και δεσμωτηρίου παντός η μετά του σώματός εστί διατριβή. Μη τοίνυν τη εαυτού απολαύσει επιζήτει τας περί των ψυχών διατάξεις ακολουθείν, αλλά λογίζου περί των συναφθέντων κατά τον βίον, είπα θανάτω διισταμένων, ότι παραπλήσιοι εισίν οδοιπόροις μίαν οδόν πορευομένοις, και δια την συνεχή μετ' αλλήλων διατριβήν ενωθείσιν υπό της συνηθείας. Οι επειδάν την κοινήν οδόν διεξελθόντες καταλάβωσι, λοιπόν σχιζομένην αυτήν, της χρείας ήδη αναγκαίως μεριζούσης εκάτερον, ου τη συνηθεία προσκαθεζόμενοι αμελούσι των προκειμένων, αλλά της εξ αρχής κινήσσης αυτούς απία υπομνησθέντες, προς το οικείον έκαστος αποτρέχουσι πέρας. Ως ουν εκείνοις άλλος μεν ην ο σκοπός της οδοϋ, συνέβη δε

αυτοῖς ἡ κατὰ τὴν οδοιπορίαν ἐκ τῆς συνηθείας οικείωσις, οὕτω καὶ τοῖς ἐν γάμῳ ἢ ἄλλῃ τινὶ κοινωνίᾳ βίου συνημμένοις ἴδιον προέκεπο δηλονότι τῆς ζωῆς τὸ πέρας, συναφθέντας δὲ ἀλλήλοισ ἀναγκαίως τὸ προδιατεταγμένον τῆς ζωῆς τέλος ἐχώρισε καὶ διέλυσεν.

Εὐγνώμονος οὖν διανοίας οὐκ ἐπὶ τῷ χωρισμῷ δυσφόρως ἔχειν, ἀλλ' ἐπὶ τῇ ἐξ ἀρχῆς συναφείᾳ χάριν ἔχειν τῷ συγκληρώσαντι. Σὺ δὲ καὶ ὅτε περιῆν σοὶ τὸ γύναιον, ἢ ὁ φίλος, ἢ τὸ παιδίον, ἢ ὅτι οὖν ὡν οδύρη νυν, οὐχὶ χάριν εἶχες τῶν παρόντων τῷ δεδοκῶτι, ἀλλ' ἐνεκάλεις ὑπὲρ τῶν ἐλλειφθέντων. Εἰ μὲν γυναικὶ μόνῃ συνώκεις, ὅτι μὴ παῖδες ἦσαν οἴους ἐβούλου, εἰ δὲ καὶ παῖδες παρήσαν ὅτι μὴ ὑπερεπλούτεις, ἢ καὶ ὅτι τῶν ἐχθρῶν τίνας εὐημεροῦντας ἐώρας. Ὅρα τοίνυν μὴ ποτέ αὐτοὶ ἐαυτοῖς ἀναγκαίως τῶν φιλάτων τὰς στέρησεις κατασκευάζωμεν, παρόντων μὲν οὐκ αἰσθανόμενοι, παρελθόντων δὲ περιεχόμενοι. Επεὶ δὲ γὰρ παρακειμένων τῶν ἐκ Θεοῦ ἀγαθῶν οὐκ εὐχαριστοῦμεν, ἀναγκαῖα ἡμῖν ἡ ἀφαίρεσις διὰ τὴν αἴσθησιν γίνεται. Ὡσπερ γὰρ οἱ ὀφθαλμοὶ τὸ ἅγιον προσκείμενον οὐχ ὁρώσιν, ἀλλὰ δέονται συμμέτρου τινὸς ἀποστάσεως, οὕτω καὶ αἱ ἀχάριστοι ψυχαὶ εοίκασιν ἐν τῇ ἀλλοτριώσει τῶν ἀγαθῶν τῆς παρελθούσης χάριτος ἐπαισθάνεσθαι. Ὅτε γὰρ ἀπέλαυνον τῶν χρηστοτέρων, οὐδεμίαν χάριν τῷ δεδοκῶτι γινώσκοντες, μετὰ τὴν στέρησιν, τὸ παρελθὸν μακαρίζουσιν. Ἀλλ' οὐδεὶς ἡμῶν ἀποκλείεται τοῦ εὐχαριστεῖν ὑπ' οὐδεμιᾶς περιστάσεως βίου, εἴαν εὐγνωμόνως ἕκαστον ἐπιλογίζεσθαι θέλῃ. Πολλὰς γὰρ ἀναθεωρήσεις καὶ οὐκ ἀτερπεῖς ὁ ἐκάστου ἡμῶν βίος κέκτηται, εἴανπερ ἄρα καταδεξώμεθα πρὸς τὸ υποβεβηκὸς ἀποβλέπεν, καὶ οὕτως ἐκ τῆς πρὸς τὸ χεῖρον συγκρίσεως τὸ ὑπάρχον ἡμῖν ἀγαθόν, πόσου τινὸς ἀξίον ἐστίν, ἐκμετρεῖν. Οἰκέτης εἰ; Ἐχεις τὸν σεαυτοῦ ταπεινότερον; εὐχαρίστει ὅτι ἐνός ὑπερέχεις, ὅτι μὴ ἐν τῷ μυλῶνι καταδεδῖκασαι, ὅτι μὴ πληγὰς λαμβάνεις. Οὐκ ἐπιλείψουσιν οὐδὲ τούτον αἱ τοῦ εὐχαριστεῖν ἀφορμαί. Οὐ γὰρ ἔχει πέδας, οὐ δέδεται ἐν ξύλῳ. Ὁ δεσμώτης ἔχει τὸ ζῆν ἀρκοῦσαν ἀφορμὴν εἰς εὐχαριστίαν· ἥλιον ὁρᾷ, ἀναπνέει τὸν αἶρα, ἐπὶ τούτοις εὐχαριστεῖ. Ἀδίκως κολάζῃ; Τῇ τῶν μελλόντων ἐλπίδι χαίρει. Δικαίως κατεδικάσθης; Καὶ οὕτως εὐχαρίστει, ἐνταῦθα τὴν δίκην τῶν τετολμημένων ἀποτιννύς, ἀλλὰ μὴ ἐπ' ἀκεραίοις τοῖς ἀμαρτήμασι τὴν αἰωνία κολάσει ταμיעυθεῖς. Κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν λόγον ἐπὶ παντός βίου καὶ πάντων ἐπιτηδευμάτων ἔξεστι τῷ εὐγνώμονι μεγάλας τῶν παρόντων ἀποδιδόναι τῷ εὐεργέτῃ τὰς χάριτας. Νυν δὲ τὸ τῶν δυσαρεστουμένων πεπόνθασιν οἱ πολλοί, τὸ μὲν παρὸν ἀτιμάζοντες, τῶν δὲ ἀπόντων ἐπιθυμοῦντες. Οὐ γὰρ τοὺς υποδεεστέρους αὐτῶν ἀπαριθμοῦμενοι, τὴν ὑπὲρ ὧν ἔχουσι χάριν ἀποπληροῦσι τῷ εὐεργέτῃ, ἀλλὰ τὴν πρὸς τὸ ὑπερέχον συγκρίσει, ὅσον ἀπολείπονται

λογιζόμενοι, ως οικείων στερούμενοι των ετέροις προσόντων, ούτως ανιώνται και καταμέμφονται. Ο δούλος, ότι μη ελεύθερός εστί, δυσχεραίνει, ο εν ελευθερία τραφείς, ότι μη ευπατρίδης, μηδέ των περιβλέπτων επ' ευγενεία, μηδ' ότι επτά πάππους έχει αριθμείν εις το άνω, ιπποτρόφους λαμπρούς, ή μονομάχοις τον πλούτον εξαναλώσαντας. Ο κατά γένος περκεφανής σχετλιάζει, ότι μη επί πλούτω κομά, ο πλούσιος λυπείται και οδύρεται, ότι μη πόλεων και εθνών εστί άρχων, ο στρατηγός, ότι μη βασιλεύει, ο βασιλεύς, ότι μη πάσης ομού της υφ' ηλίω κρατεί, άλλ' έστιν έθνη τοις αυτού σκήπτροις μη υποκύπτοντα. Εκ πάντων δε τούτων συνάγεται το επί μηδενί τον ευεργέτην ευχαριστείσθαι. Άλλ' ημείς αφέντες τας επί τοις απούσι λύπας δδαχθώμεν την επί τοις παρούσιν ευχαριστίαν αποδιδόναι. Είπωμεν εν μεν τας σκυθρωποτέραις περιστάσεσι των πραγμάτων τω σοφώ ιατρώ, «Εν θλίψει μικρά η παιδεία σου ημίν». Είπωμεν, «Αγαθόν μοι, ότι εταπείνωσάς με». Είπωμεν ότι «Ουκ άξια τα παθήματα του νυν καιρού, προς την μέλλουσαν δόξαν αποκαλυφθήναι εις ημάς». Είπωμεν ότι «Ολίγα ων ημάρτομεν μεμαστιγώμεθα». Παρακαλέσωμεν τον Κύριον, ότι «Παιδευσον ημάς, Κύριε πλην εν κρίσει, και μη εν θυμώ». «Ελεγχόμενοι γαρ, υπό Κυρίου παιδευσόμεθα, ίνα μη συν τω κόσμω κατακριθώμεν». Εν δε τη φαιδροτέρα του βίου διαγωγή εκείνην λέγωμεν του Δαβίδ την φωνήν· «Τί ανταποδώσω τω Κυρίω περί πάντων ων ανταπέδωκέ μοι;» Εκ του μη όντος εις το είναι παρήγαγε, λόγω ετίμησε, τέχνας ημίν συνεργούς της ζωής εχαρίσατο, τροφάς εκ της γης ανήσι, βοσκημάτων ημίν υπηρεσίαν δέδωκε. Δί ημάς όμβροι, δί ημάς ήλιος, η ορεινή, η πεδιάσιμος ημών ένεκεν διακεκόσμηται, αποφυγάς ημίν προς τας εκ των ορών ακρότητας ευτρεπίζουσα. Δί ημάς ποταμοί ρέουσι, δί ημάς βρύουσι αι πηγαί, η θάλασσα ημίν ανείται προς εμπορίαν, οι εκ μετάλλων πλούτοι, αι πανταχόθεν απολαύσεις, πάσης της κτίσεως δωροφορούσης ημίν, δια την πλουσίαν και άφθονον εις ημάς χάριν του ευεργέτου.

Και τι δει τα μικρά λέγειν; Δί ημάς Θεός εν ανθρώποις· δια την καταφθείσαν σάρκα «Ο Λόγος σαρκ εγένετο, και εσκήνωσεν εν ημίν». Μετά των αχαρίστων ο ευεργέτης, προς τους καθημένους εν σκότει, ο ήλιος της δικαιοσύνης, επί τον σταυρόν ο απαθής, επί τον θάνατον η ζωή, επί τον άδην το φως, η ανάστασις δια τους πεσόντας, πνεύμα υιοθεσίας, χαρισμάτων διανομαί, στεφάνων επαγγελία, τα άλλα, όσα ουδέ εξαριθμήσασθαι ράδιον, εφ' οίς πάσι πρέπουσά εστί η φωνή του προφήτου· « Τί ανταποδώμεν τω Κυρίω πεί πάντων ων ανταπέδωκεν ημίν;» Και γαρ αυ και τούτο ουκ είρηται δεδωκέναι άλλ' αντιδεδωκέναι ο μεγαλόδωρος, ως ουχί κατάρχων χάρις, άλλ' αμειβόμενος τους υπάρξαντας· το γαρ των λαμβανόντων

ευχάριστον εις ευεργεσίαν καταλογίζεται. Ος και χρήματα δίδους, απεί παρά σου την ελεημοσύνην δια της χειρός των πενήτων, καν λάβη τα εαυτού, ακεραίαν σοι την χάριν, ως υπέρ οικείων, αποπληροί. «Τί ουν ανταποδώμεν τω Κυρίῳ, περί πάντων ὧν ανταπέδωκεν ἡμῖν»; Ου γαρ ἀφίεμαι τῆς φωνῆς του προφήτου, καλῶς απορούντος και περισκοπούντος εαυτοῦ την πενίαν, ὅτι οὐδέν ἔχει προς ἀντίδοσιν ἄξιον. Ος εφ' οὕτω μεγάλας και λαμπραῖς ευεργεσίαις, ουμενούν εχούσας υπερβολήν, πολλαπλασίονα ἡμῖν τα εις ὕστερον επαγγέλλεται· παραδείσου τρυφήν και δόξαν εν βασιλείᾳ και ἰσαγγέλους τιμᾶς και Θεοῦ κατανόησιν, ὅπερ τοις ἀξιοθεῖσι, των ἀγαθῶν ἐστὶ το ἀκρότατον, ου πάσα ἐφίεται λογικὴ φύσις, ου και ἡμεῖς ἐπιύχομεν, εκ των παθῶν τῆς σαρκὸς εαυτοῦς ἐκκαθάραντες. Πῶς ουν, φησί, το κοινωνικόν και φιλόστοργον (ο πρῶτόν ἐστὶ των ἀγαθῶν και τελειότατον, διότι πλήρωμα νόμου ἡ ἀγάπη) προς τους πλησίον ἐπιδεξόμεθα; Επεὶ δὲν προς τινὰς ὑπὸ μεγάλων συμφορῶν κατεχομένους ἐισελθόντες, μη συγκλαίωμεν αὐτοῖς, μηδὲ συνδακρύωμεν, ἀλλ' ευχαριστῶμεν ἐπὶ τοῖς γενομένοις; Οικεῖον μὲν γαρ πάθος μετ' ευχαριστίας ὑπενεγκεῖν ὑπομονῆς ἔχει και καρτερίας ἀπόδειξιν, ἐπ' αλλοτρίαις δὲ συμφοραῖς ευχαριστεῖν τῷ Θεῷ, ἐπιχαίροντός ἐστὶ τοῖς κακοῖς και παροξύνοντος τους λυπούμενους· και ταῦτα του ἀποστόλου ἐπιτρέποντος ἡμῖν κλαῖεν μετὰ κλαίωντων. Τί ουν ἐροῦμεν προς ταῦτα; Ἡ πάλιν ἀναγκαίως των του Κυρίου λόγων ὑπομνήσομεν ὑμᾶς, ἐπὶ τίσι χαίρειν προσετάχθημεν και ἐπὶ τίσι πενθεῖν; «Χαίρετε, φησί, και ἀγαλλιάσθε, ὅτι ο μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Και πάλιν· «Θυγατέρες Ἱερουσαλήμ, μη κλαίετε ἐπ' ἐμέ, ἀλλὰ κλαύσατε ἐπὶ τα τέκνα ὑμῶν». Ουκοῦν δικαίως μὲν συσκρτάν και συναγάλλεσθαι ο θεῖος λόγος ἡμῖν ἐπιτρέπει, τοῖς δὲ εκ μετανοίας ἀφείσι δάκρυον συμπενθεῖν και συνοδύρεσθαι, ἢ τους ἀναλήγτως διακειμένους ἀποκλαῖεσθαι, ὅτι οὐδὲ ἴσασι πῶς ἀπόλλυνται.

Οὐχὶ δὲ ἐπὶ θανάτῳ ἀνθρώπων κατακλαύσαντα και συνεκβοήσαντα τοῖς πενθοῦσι, πληρωτὴν προσήκει νομίζειν εἶναι τῆς ἐντολῆς. Οὔτε γαρ κατ' ὄψιν, τον ἀντί του βοηθεῖν τοῖς κάμνουσιν, αὐτόν των νοσημάτων ἀναπληρῶμενον, οὔτε κυβερνήτην, ἀντί του κρατεῖν των ἐμπλεόντων και τοῖς πνεύμασι μάχεσθαι και διαφεύγειν τα κύματα και παραμυθεῖσθαι τους δειλοτέρους, ναυτιώντα και συναλύοντα τοῖς ἀπειροθαλάττοις. Τοιοῦτος γαρ ἐστὶν ο προς τους πενθούντας εἰσὶν και μη τῆς εκ του οικείου λόγου ὠφελείας μεταδίδους, ἀλλὰ τῆς εκ των αλλοτρῶν παθῶν ἀσχυμοσύνης μεταλαμβάνων. Επιστυγνάζειν μὲν ουν τας συμφοραῖς των πενθούντων ἀκόλουθον. Οὕτω γαρ εαυτὸν οικεῶσιν τοῖς πάσχουσι, μη καθαιρευόμενος των συμφορῶν, μηδὲ ἐναδιαφορῶν τοῖς αλλοτρίοις ἀλήγημασιν.

Ου μην περαπέρω γε συνεκφέρεσθαι τοις λυπουμένοις προσήκεν, ὥστε ἢ συνεκβοάν, ἢ συνθρηγνείν τω πεπονθότι, ἢ ἐν τοις ἄλλοις μιμείσθαι καὶ ζηλοῦν τον εσκοτωμένον ὑπὸ του πάθους, οἷον συγκαθειργνύναι εαυτόν, καὶ συμμελανειμονεῖν, καὶ χαμαὶ συγκαθῆσθαι, καὶ κουράς αμελεῖν. Ἐκ τούτων γὰρ ἐστὶ μάλλον ἐπιτείνειν την συμφοράν, ἢ καταπραΰνειν. Οὐχ ὁράς ὅτι βουβῶνες μὲν καὶ σπλήνες, οἱ μὲν τραύμασιν, οἱ δὲ πυρετοῖς ἐπιπθέμενοι, τὰς οδύνας συνεπιτείνουν; Χεῖρες δὲ το αλγούν την πρᾶξι εαυτῶν ἐπαφή καταστέλλουσι; Καὶ αὐτός δὲ οὖν μὴ εξαγριάνης το πάθος την παρουσία, μηδὲ συγκαταπέσης τω πεπτωκότι. Ὁ γὰρ τον κείμενον ἀνιστῶν υψηλότερος εἶναι του πεπτωκότος πάντως οφείλει, ὁ δὲ ἐξ ἴσου καταπεσών, ἐτέρου καὶ αὐτός του ἀναστήσοντος ἐπιδείπαι. Ἀλλὰ δάκνεσθαι μὲν ὑπὸ των γνομένων, καὶ ἡσυχὴ τοις λυπηροῖς ἐπιστυγνάζειν προσήκεν, ἐν συννοίᾳ προσώπου καὶ σεμνότητι βάρος ἐχούση, το της ψυχῆς πάθος διασημαίνοντα, φθεγγόμενον δὲ, οὐκ ευθύς ἐπιπηδᾶν τὰς ἐπιπιμήσεις προσήκεν, ὥσπερ ἐναλλόμενον καὶ ἐπεμβαίνοντα τοις κείμενοις (φορτικόν γὰρ τοις ὑπὸ λύπης την ψυχὴν κεκακωμένοις αἱ ἐπιπιμήσεις, καὶ ἅμα δυσπαράδεκτοὶ εἰς τοις κάμνουσι, καὶ πρὸς παρηγορίαν ἀπίθανοι των ἀπαθῶς παντάπασι διακειμένων οἱ λόγοι), ἀλλὰ συγχωρήσαντα κενὰ καὶ ἀπρακτα ἐκβοήσαι καὶ ολοφύρεσθαι, ἤδη του κακοῦ ὑπανέντος τι χαλάσαντος, τότε ἐμμελῶς καὶ πρᾶως της παρακλήσεως ἀπτεσθαι. Ἐπεὶ καὶ οἱ πωλοδάμναι τοις δυσηγίους των πῶλων οὐκ ευθύς κατάγχουσι τοις χαλνοῖς, οὐδὲ ἀνακρούουσιν (ἀναχαιρίζειν γὰρ οὕτω καὶ ἀποσεῖσθαι τοις ἐπιβάτας διδάσκουσιν) ἀλλὰ συνενδιδόντες την πρώτην, καὶ συνεξορμώντες αυτοῖς, ἀναλῶσαντας, τότε παραλαβόντες δεδασμασμένους, ευπειθεστέρους ἤδη ποιοῦσι διὰ της τέχνης. Οὕτως ἐστὶ κατὰ τον του Σολομώντος λόγον· «Ἀγαθὸν εἰσελθεῖν εἰς οἶκον πένθους μάλλον, ἢ εἰς οἶκον πότου»· εἰ μέλλοι τις, ἐπιστημόνως καὶ πρᾶως τω λόγῳ χρώμενος, μεταδιδόναι της οικείας υγείας τω κάμνοντι, ἀλλ' οὐχὶ της αλλοτρίας λύπης, ὡς οφθαλμίας, μεταλαμβάνειν.

«Κλαίειν οὖν μετὰ κλαίωντων». Ὅταν ἴδῃς ἐπὶ μετάνοιᾳ των ἡμαρτημένων τον ἀδελφόν οδυρόμενον, σύγκλαυσον τω τοιούτῳ καὶ συμπάθει. Οὕτω γὰρ σοι υπάρξει ἐν αλλοτρίοις πάθεσι τὰ οικείον ἐπανορθοῦσθαι. Ὁ γὰρ ὑπὲρ της του πλησίον ἁμαρτίας θερμόν ἀποστάξας δάκρυον, εαυτόν ἐξίασατο, δι' ὧν τον ἀδελφόν ἀπωδύρατο. Τοιούτος ἦν ὁ λέγων· «Ἀθυμία κατέσχε με ἀπὸ ἁμαρτωλῶν των ἐγκαταλιμπανόντων τον νόμον σου». Ὑπὲρ ἁμαρτίας κλαίει. Αὕτη ἀρρωστία ψυχῆς, αὕτη θάνατός ἐστὶ της ἀθανάτου, αὕτη πένθους ἀξία καὶ οδυρμῶν ἀσιγήτων. Ἐπὶ ταύτῃ παν δάκρυον ῥέει, καὶ μὴ διαλείπει στεναγμός ἐκ βάθους καρδίας ἀναπεμπόμενος. Ἐκλαει Παῦλος τοις ἐχθροῖς του σταυροῦ του Χριστοῦ. Ἱερεμίας

έκλαιεν επί τοις απολλυμένοις του λαού, ος γε επειδή ουκ ήρκει το εκ φύσεως δάκρυον, πηγὴν επεζήτει δακρύων και σταθμόν έσχατον. «Και καθήσομαι, φησί, και κλαύσομαι τον λαόν τούτον ημέρας πολλάς, τους απολλυμένους». Το τοιούτο δάκρυον και το τοιούτο πένθος ο λόγος μακαρίζει, ου το προς πάσαν λύπην ευάγωγον και εκ πάσης προφάσεως ευκατάφορον προς τους θρήνους. Ήδη δε τινάς ειδον των φιληδόνων δί υπερβολήν ηδυπαθείας επί προφάσει της λύπης προς κραιπάλην και μέθην εκτρεπομένους, και το ακρατές αυτών εκ των του Σολομώντος λόγων παραμυθείσθαι πειρωμένους, λέγοντος· «Δότε οίνον τοις εν λύπαις». Έστι δε ο παροιμιακός λόγος ουχί μέθης άδειαν παρεχόμενος, αλλά συνεχών την ανθρωπίνην ζωήν. Ίνα γαρ το ανιματώδες αυτού παραλείπω, οίνον λέγοντος την λογικήν ευφροσύνην, ουδέ ο πρόχειρος νους μικράν έχει την επιμέλειαν, ίνα μη τω σφοδρώ του πένθους καταποθέντες των τροφών αμελώσιν οι δυσπαρηγόρητοι και βαρυπενθείς, άλλ' άρτω μεν στηρίζεται η καρδιά του φιλολύπου, οίνω δε το συμπεπτωκός της δυνάμεως υπερειδεται. Οι δε φίλονοι και ονόφλυγες, ου την λύπην καταπραΰνοντες, αλλά και κακά κακών διαμειβόμενοι, και πονηροί τινές γινόμενοι συναλλάκται, νοσήματα ψυχών διαμείβουσι νοσημάτων, οι τους επί της τρυτάνης τας ροπάς επανισούντας μιμούμενοι, τοσούτον υφαιρούσι της λύπης, όσον αύξουσι το φιλήδονον. Άλλ' οίμαι χρήναι βοήθειαν τη φύσει παρέχειν τον οίνον, και μη τοσούτον επιτρέπεν εγγείσθαι τον άκρατον, ώστε σκότωσιν τοις λογισμοίς εμποιείν. Ούτε γαρ συνεκρυήσεται τω οίνω το λυπηρόν, και το της μέθης κακόν τη ψυχή προσγενήσεται. Εί δε λύπης ιατρός εστίν ο λογισμός, έσχατον αν ειή των κακών η μέθη, τη ιατρεία της ψυχής εμποδίζουσα. Άλλ' ανάλαβε τω λόγω των ειρημένων έκαστον και ευρήσεις το τε δυνατόν της αποστολικής νομοθεσίας και το ωφέλιμον· πώς μεν πάντοτε χαρήση τω ορθώ λόγω επόμενος, πώς δε προσεύξη αδιαλείπτως, πώς δε εν παντί ευχαριστήσεις, τίνι δε τρόπω παρακαλέσεις τους λυπουμένους, ίνα εκ πάντων άρτιος ής και κατηρτισμένος, τη βοηθεία του αγίου Πνεύματος, και τη επισκηνώσει της χάριτος του Κυρίου ημών Ιησού Χριστού, ώ η δόξα και το κράτος εις τους αιώνας των αιώνων. Αμήν.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ

ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ

ΟΜΙΛΙΑ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΑΡΤΥΡΑ ΙΟΥΛΙΤΤΑΝ ΚΑΙ ΕΙΣ

ΤΑ ΥΠΟΛΟΙΠΑ ΤΗΣ ΟΜΙΛΙΑΣ ΠΕΡΙ ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑΣ

ΠΟΥ ΕΞΕΦΩΝΗΘΗ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΩΣ

Η απία αυτής της συναθροίσεως είναι η πρόσκλησις, που σας έγινε δια να τιμήσωμεν την μακαρίαν μάρτυρα. Διότι παντού σας προαναγγείλαμεν την ημέραν αυτήν ως ημέραν που υπενθυμίζει την μεγάλην άθλησιν που με σώμα γυναικείον υπέστη η μακαριωτάτη από τας γυναίκας Ιουλίττα, αν βεβαίως είναι ευλογοφανές να ονομάζεται γυναίκα αυτή, που απέκρυψε την ασθένειαν της γυναικείας φύσεως με το μέγαν φρόνημα της ψυχής. Καθότι η άθλησις αυτή επροκάλεσε την μεγαλυτέραν έκπληξιν και εις αυτούς, οι οποίοι παρευρίσκοντο τότε εις το θαύμα και εις τους μεταγενεστέρους, οι οποίοι δέχονται την φήμην από τας διηγήσεις εκείνων οι οποίοι είχαν την εμπειρίαν. Νομίζω ότι ο κοινός αντίπαλός μας, ο οποίος δεν υποφέρει την ήτταν από γυναίκας, έχει τόσον πληγωθή από αυτήν. Διότι αυτός που εκαυχάτο και έλεγε τας μεγάλας εκείνας καυχοσιολογίας, ότι δηλαδή θα συγκλονίση την οικουμένην και ότι θα την καταλάβη ωσάν φωλιάν και θα την αφανίση, όπως τα αυγά που είχαν εγκαταλειφθή, και θα ερημώση πόλεις, απεδείχθη ότι νικάται από την γυναικείαν αρετήν. Όταν εις καιρόν πειρασμού επεχείρησε να αποδείξη ότι δεν ημπορεί λόγω της αδυναμίας της φύσεώς της να διαφυλάξη μέχρι τέλους την πίστιν της εις τον Θεόν, την εύρε δια της δοκιμασίας να είναι πιο γενναία από όσον είναι η φύσις της, και να καταφρονή τόσον πολύ τας φοβέρας του, όσον αυτός ήλπιζε να την φοβήση με τα δεινά. Διότι όταν αυτή είχε κάποιαν δίκην με κάποιον από τους ισχυρούς εις την πόλιν, που ήταν άνθρωπος πλεονέκτης και βίαιος και ο οποίος είχε συγκεντρώσει πλούτον με αρπαγάς και λεηλασίας, αυτός αφού απέσπασεν απ' αυτήν μέγα μέρος από το καλλιεργήσιμον έδαφος και λιβάδια και κώμας και ζώα και δούλους και αφού άρπαξεν από την γυναίκα ολόκληρον την περιουσίαν της, τότε προσήλθεν εις τα δικαστήρια με συκοφάντας και ψευδομάρτυρας, στηριζόμενος εις την δωροδοκίαν των δικαστών. Όταν δε ήλθεν η δικάσιμος ημέρα και ο κήρυξ άρχισε να καλή και ήταν έτοιμοι οι συνήγοροι και ενώ άρχιζε να αποκαλύπτει την καταπίεσιν αυτού που έμελλε να διηγηθή και τον τρόπον της εξ αρχής αποκτήσεως και την διάρκειαν του χρόνου, που επεβεβαίωνε την κυριότητά της, και έπεπα να

διεκτραγωδήση την βίαν και την πλεονεξίαν του ανδρός, εκείνος παρουσιασθείς είπεν ότι η δίκη δεν ημπορεί να διεξαχθή. (Διότι δεν επιτρέπεται, είπε, να λαμβάνουν μέρος εις τα δημόσια πράγματα αυτοί οι οποίοι δεν λατρεύουν τους θεούς των βασιλέων και δεν απαρνούνται την πίστιν εις τον Χριστόν). Εις τον αρχιδικαστήν εφάνη ότι λέγει δίκαια και ότι προτείνει πράγματα υποχρεωτικά δια τον νόμον. Και αμέσως έφεραν τότε λιβάνι και πύραυνον· και επρότεμαν εις τους διαδίκους· εάν μεν αρνούνται τον Χριστόν, να απολαμβάνουν την προστασίαν των νόμων και την ωφέλειαν από αυτούς, εάν δε εμμένουν εις την πίστιν, να μη καταφεύγουν ούτε εις τα δικαστήρια, ούτε εις τους νόμους, ούτε εις την λοιπήν πολιτικήν ζωήν, ως περικερρονημένοι, συμφώνως προς την νομοθεσίαν αυτών που τότε εκυβερνούσαν.

Τί λοιπόν έγινε έπειτα; Άραγέ εσαγηνεύθη με τον πλούτον ή μήπως παρέβλεψε το συμφέρον εξ απίας της διαφιλονικίας της προς τον άδικον αντιδικον; Ή μήπως εφοβήθη τον κίνδυνον που ηπειλείτο από την πλευράν των δικαστών; Όχι βεβαίως! Αλλά, ας χαθή η περιουσία, είπε, και τα χρήματα ας εξαφανισθούν. Είθε να μη μου μείνη ούτε το σώμα, προτού ασεβήσω με λόγον κακόν εναντίον του Θεού που μ' έπλασε. Και όσον μεν έβλεπε τον δικαστήν να αγριεύη με τα λόγια αυτά και να φλέγεται από την άκραν οργήν εναντίον της, τόσον περισσότερο ευχαριστούσε τον Θεόν, διότι, ενώ ήταν αντιδικος δια φθαρτά χρήματα, απεδείχθη να υποστηρίξη δια τον εαυτόν της την απόκτησιν των ουρανίων αγαθών. Έχανε μεν τα χωράφια δια να αποκτήση τον παράδεισον, κατεδικάζετο εις ατίμωσιν δια να καταξωθή να λάβη τα στεφάνια της δόξης, έχανε την προσωρινήν ζωήν, δια να λάβη μαζί με όλους τους αγίους τα αγαθά της μακαρίας ελπίδος, ευρισκομένη εις την χαράν της βασιλείας. Αφού δε ηρωτήθη πολλές φορές, κάθε φοράν άφηνε να εξέλθη από το στόμα της ο ίδιος λόγος, με το να λέγη ότι είναι δούλη του Χριστού, και αναθεμάτιζε αυτούς, οι οποίοι την επροκαλούσαν εις την άρνησιν. Τότε λοιπόν ο άδικος κριτής δεν της αφήρεσε μόνον τα χρήματα, τα οποία αδικως και παρανόμως της τα αφήρεσεν, άλλ' επί πλέον την ετιμώρησε και με την ιδίαν την ζωήν της, καθώς ενόμιζε, με το να την παραδώση εις την φωτιάν. Αυτή όμως δεν θα έτρεχε με τόσην προθυμίαν προς τα τερπνά του βίου με όσην προθυμίαν ήλθεν εις την φλόγαν εκείνην. Εφανέρωνε την μεγάλην χαράν της ψυχής και με το πρόσωπον και με την όλην εμφάνισιν, και προέτρεπε τας γυναίκας που παρευρίσκοντο εκεί να μη είναι μαλθακαί εμπρός εις τους κόπους, χάριν της ευσεβείας, μήτε να επικαλούνται την αδυναμίαν της φύσεως των. Διότι, είμεθα, έλεγεν, από το ίδιον φύραμα με τους άνδρας. Έχομεν πλασθή όπως και αυτοί, σύμφωνα προς την εικόνα του Θεού.¹ Από τον κτίστην η γυναίκα

έγινεν έτσι, ώστε εξ ίσου με τον άνδρα να δέχεται την αρετήν. Και πράγματι, δεν είμεθα καθ' όλα συγγενείς με τους άνδρας; Διότι δια την κατασκευήν της γυναικός δεν ελήφθη μόνον η σάρκα, αλλά και «οστούν εκ των οστέων».² Ώστε η σταθερότης, η δύναμις και η υπομονή και εις ημάς εξ ίσου με τους άνδρας εδόθησαν από τον Δεσπότην.

Αυτά είπε και ερρίφθη εις την φωτιάν. Αυτή δε, ωςάν κάποιος φωτεινός θάλαμος, αφού περιέβαλε το σώμα της αγίας, την μεν ψυχήν έστελιν επάνω εις την ουράνιον χώραν και εις το τέλος που έπρεπεν εις αυτήν, το δε τίμιον σώμά της το διεφύλαξεν ακέραιον και σώον δια τα αναγκαία εις αυτό. Αποκείμενον τούτο εις τον ωραιότατον προπύλαιον του ναού της πόλεως αγιάζει τον τόπον, αγιάζει και αυτούς που προσέρχονται εις αυτόν. Η δε γη, η οποία με την εκδημίαν της μακαρίας εδέχθη τας ευλογίας, ανέβλυσεν από τα σπλάγχνα της αγίασμα, ώστε η μάρτυς λαβούσα την θέσιν μητέρας τρέφει τρόπον τινά με το κοινόν γάλα τους κατοίκους της πόλεως. Αυτό και εις τους υγιείς είναι φυλακτήριον και χορηγία τέρψεως εις αυτούς, οι οποίοι ζουν με σωφροσύνην, και παρηγορίαν εις τους αρρώστους. Την χάριν που ο Ελισσαίος επρόσφερεν εις τους κατοίκους της Ιεριχούς,³ την ίδιαν επρόσφερε και εις ημάς η μάρτυς, διότι μετέβαλε με την ευλογίαν της εις γλυκείαν και απαλήν και κατάλληλον εις όλους γεύσιν την αλμύραν των υδάτων, που υπάρχουν γύρω από τον τόπον αυτόν και που έχουν όλα την ίδιαν σύστασιν. Οι άνδρες να μη καταδεχθήτε να φανήτε κατώτεροι από τας γυναίκας εις την ευσέβειαν. Αι γυναίκες να μη φανήτε κατώτεροι από το παράδειγμα, αλλά χωρίς καμμίαν δικαιολογίαν, κρατήσατε την ευσέβειαν. Διότι εμπράκτως εγνωρίσατε ότι το μειονέκτημα της φύσεώς σας δεν σας εμποδίζει να αποκτήσετε τα αγαθά.

Ενώ είχα ξεκινήσει να είπω πολλά δια την μάρτυρα, ο λόγος όμως που ήρχισα χθες, και δεν ετελείωσε δεν μας επιτρέπει να παραμείνωμεν ακόμη περισσότερον εις αυτά. Άλλωστε εγώ εκ φύσεως δεν αρέσκομαι εις κάθε τι που μένει ατελείωτον. Διότι είναι άχαρον θέαμα και εικών που έχει κατά το ήμισυ την απομίμησιν και κόπος πεζοπορίας άχρηστος, όταν ο πεζοπόρος δεν φθάνη εις το τέρμα που πρόκειται, ούτε εις τους καθωρισμένους σταθμούς. Και το κυνήγι το παρ' ολίγον είναι ίσον με το μηδέν. Επίσης και αυτοί οι οποίοι τρέχουν εις τα στάδια, πολλές φορές χάνουν τα βραβεία, έστω και αν κατά ένα βήμα μένουν οπίσω. Και ημείς λοιπόν αφού χθες ανεφέραμεν τους λόγους του αποστόλου και ενώ ηλπίζαμεν ότι ολίγον θα εξεφεύγαμεν από το νόημά των, ευρέθημεν να έχωμεν παραλείψει πολύ περισσότερα από όσα έχομεν ειπεί. Δια τούτο νομιζομεν, ότι είναι ανάγκη να σας εξοφλήσωμεν

αυτά που έχομεν παραλείπει. Ἐλεγε λοιπόν ο ἀπόστολος· «πάντοτε να χαίρετε, αδιακόπτως να προσεύχεσθε, δι' όλα να ευχαριστήτε».⁴ Περί του ὅτι λοιπόν πρέπει «πάντοτε να χαίρωμεν», μολονότι δεν ἦταν ἀνάλογα πρὸς τὴν υπόθεσιν, ἐν τούτοις έχομεν εἰπεῖ ἀρκετὰ εἰς τὴν προηγουμένην. Ὅτι δε και πρέπει αδιακόπτως να προσευχώμεθα και ὅτι το παράγγελμα εἶναι δυνατόν να ἔχη εφαρμογὴν και εσεῖς που το αξιώνετε εἰσθε ἑτοίμοι να ακούσετε και ἐγὼ κατὰ δύναμιν θα κάμω το χρέος να υποστηρίξω τον λόγον αὐτόν. Προσευχὴ εἶναι αἰτήσεις αγαθοῦ που γίνεται ἀπὸ μέρους των ευσεβῶν πρὸς τον Θεόν. Πάντως δεν περιορίζομεν τὴν αἴτησιν εἰς λόγους. Διότι δεν πιστεύομεν ὅτι ο Θεὸς ἔχει ἀνάγκην να τον υπενθυμίζωμεν με λόγους, ἀλλὰ γνωρίζει πολὺ καλὰ τα χρήσιμα, χωρὶς να τα ζητούμεν. Τι σημαίνει λοιπόν αὐτό που λέγομεν; Ὅτι πρέπει να μη κάμνωμεν ἡμεῖς τὴν προσευχήν με λόγια, ἀλλὰ με τὴν διάθεσιν τῆς ψυχῆς και με πράξεις ἀρετῆς που να συνοδεύουν ολόκληρον τὴν ζωὴν, να δυναμώνωμεν τὴν προσευχήν. Διότι «εἶπε τρώγετε, λέγει, εἶπε πίνετε, εἶπε καλὸ ἄλλο κάμνετε, ὅλα να τα κάμνετε διὰ τὴν δόξαν του Θεοῦ».⁵ Να προσεύχεσαι κάθε φοράν που κάθεσαι εἰς τὸ τραπέζι· ὅταν δέχεσαι τὰ ψωμί, να ἀποδίδῃς τὴν ευχαριστίαν εἰς αὐτόν που το ἔδωκε· ὅταν με οἶνον στηρίξῃς τὴν ἀσθένειαν του σώματος, να ἐνθυμήσαι αὐτόν που σου παρέχει τὸ δῶρον διὰ να ευφραίνεται ἡ καρδιά και να καταπραΰνωνται αἱ ἀσθένειαι. Επέρασεν ἡ ἀνάγκη των βρωμάτων; Ἡ μνήμη ὁμως του ευεργέτου να μη παρέλθῃ. Κάθε φοράν που φορεῖς τον χιτῶνα να ευχαριστῇς αὐτόν που σου τον ἔδωκεν· ὅταν ἐνδύεσαι τὸ ἱμάτιον, να αὐξήσῃς τὴν ἀγάπην εἰς τον Θεόν, ὁ ὁποῖος μας ἐχάρισε κατὰλληλα σκεπάσματα και διὰ τον χειμῶνα και διὰ το καλοκαίρι, τα ὁποῖα και τὴν ζωὴν μας προφυλάσσουν και τὴν ἀσχήμιαν καλύπτουν. Ετελείωσεν ἡ ἡμέρα; Να ευχαριστῇς αὐτόν που μας ἐχάρισε τον ἥλιον διὰ να μας ἐξυπηρετῇ εἰς τὰ ἔργα τῆς ἡμέρας και που ἔδωκε τὸ φῶς διὰ να φωτίζῃ τὴν νύκτα και να ἐξυπηρετῇ τὰς λοιπὰς ἀνάγκας τῆς ζωῆς. Ἡ νύκτα ας προξενῇ ἄλλας ἀπίας διὰ προσευχήν. Ὅταν σηκώσῃς τὰ βλέμματα και κυττάξῃς εἰς τον οὐρανόν και παρατηρήσῃς τὰ κάλλη των ἀστρῶν, προσευχήσου εἰς τον Δεσπότην αὐτῶν που βλέπεις και προσκύνησε τον ἀριστοτέχνην των ὅλων Θεόν, που με σοφίαν ἔκαμε τὰ πάντα.⁶ Ὅταν ἰδῇς ὅλα τὰ ζῶα να ἡσυχάζουν, πάλιν προσκύνησε αὐτόν που και ακούσια μας ἀναπαύει με τον ὕπνον ἀπὸ τὴν συνέχειαν των κόπων και που πάλιν ὕστερα ἀπὸ μικράν ἀνάπαυσιν μας ἐπαναφέρει εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς δυνάμεως.

Ἡ νύκτα λοιπόν ολόκληρος ας μη εἶναι ὡσάν κάποιος ἰδιαιτερός και ἐξαιρετικὸς κλήρος του ὕπνου. Μη καταδεχθῇς να ἀχρηστεύσῃς τὸ ἥμισυ τῆς ζωῆς με τὴν

αναισθησίαν που φέρει ο ύπνος, αλλά να μοιράζης τον χρόνον την νυκτός και εις τον ύπνον και εις την προσευχήν. Ακόμη και ο ύπνος σου να είναι μελέτη της ευσεβείας. Διότι εκ φύσεως τα όνειρα εις τον ύπνον είναι κατά το πλείστον απηχήματα των φροντίδων της ημέρας. Δηλαδή ό,τι λογής είναι τα έργα της ζωής μας, τέτοια κατ' ανάγκην είναι και τα όνειρα. Έτσι αδιακόπως θα προσεύχεσαι, όταν δεν κάμνης την προσευχήν με λόγια, άλλ' όταν με ολόκληρον την διαγωγήν της ζωής σου συνδέσης τον εαυτόν σου με τον Θεόν, ώστε η ζωή σου να είναι μία συνεχής και αδιάκοπος προσευχή.

Αλλά και «δὶ' όλα, λέγει ευχαριστεῖτε». Και πώς είναι δυνατόν, λένουν, να γίνη τούτο, όταν η ψυχή είναι καταλυπημένη από τας συμφοράς και τρόπον τινά περικεντρήται από τα αισθήματα των πόνων, να μη ξεσπά εις θρήνους και δάκρυα, αλλά να ευχαριστή ως δὶ' αγαθά, δὶ' αυτά που εις την πραγματικότητα είναι δυσάρεστα; Διότι εάν πάθω αυτά που θα με κατηράτο ο εχθρός, τότε πώς θα ημπορέσω να ευχαριστήσω δὶ' αυτά; Ο θάνατος άρπαξεν άγωνρον το παιδί και ωδίνες, χειρότεροι από τας πρώτας, καταπληγώνουν την μητέρα που οδυρεται δια το αγαπημένον της· πώς να αφήση τα κλάματα και να ειπή λόγια ευχαριστίας; Πώς; Εάν αναλογισθή ότι ο Θεός είναι πατέρας οικειότερος δια το παιδί που αυτή εγέννησε και γνωστικώτερος προστάτης και οικονόμος του βίου. Διατί λοιπόν δεν επιτρέπουν εις τον συνετόν Δεσπότην να διαθέτη κατά βούλησιν τα κτήματά του, άλλ' αγανακτούμε ως να χάνωμεν ἰδικά μας και υποφέρομεν δὶ' αυτούς που απέθαναν ως να έχουν αδικηθή; Εσύ όμως εκείνο να συλλογίζεσαι, ότι το παιδί δεν απέθανεν, άλλ' επεστράφη εις αυτόν που το έδωκεν· ούτε ο φίλος απέθανεν, άλλ' έφυγεν εις ταξίδι και προπορεύεται ελάχιστα εις τον δρόμον, που και ημεῖς κατ' ανάγκην θα χρειασθή να πορευθούμεν. Η εντολή του Θεού να σου είναι σύνοικος, ωσάν κάποιον φως και διαύγεια που αδιακόπως παρέχεται δια την διάκρισιν των πραγμάτων. Αυτή, αφού από μακρυά αναλάβη την επίβλεψη της ψυχής, και προπαρασκευάση τας αληθινάς γνώμας δια το κάθε πράγμα, δεν θα επιτρέψη να επηρεασθής από κανένα απ' αυτά που συμβαίνουν κατά τύχην. Αλλά με έτοιμον τον νουν να υπομένης, ωσάν κάποιος βράχος πλησίον της θαλάσσης, ασφαλώς και ακλονήτως, τας επιδρομάς και των ορμητικῶν ανέμων και των κυμάτων. Διατί λοιπόν δεν έχεις συνηθίσει εκ των προτέρων να μη σκέπτεσαι θνητά περί του θνητού, άλλ' εδέχθης σαν κάτι αναπάντεχον τον θάνατον του παιδιού; Όταν αρχικά σου ανηγγέλθη η γέννησις του υιού, εάν κάποιος σε ερωτούσε, τι λογής είναι το νεογέννητον, τι απάντησιν θα έδιδες; Άραγε θα έλεγες κάτι άλλο ή ότι το νεογέννητον είναι άνθρωπος; Εάν όμως

είναι άνθρωπος, είναι φανερόν ότι είναι και θνητός. Και τι το παράξενον λοιπόν, εάν ο θνητός απέθανε; Δεν βλέπεις τον ήλιον που αναστέλλει και δύει, δεν βλέπεις την σελήνην να γεμίζει και να φθίνει; Ούτε την γην να ανθίζει και έπεπα να ξηραίνεται; Τι απ' αυτά που είναι γύρω μας παραμένει; Ποίον έχει ακίνητον και αναλλοίωτον την φύσιν; Κύτταξε υψηλά τον ουρανόν και ιδέ την γην. Ούτε αυτά είναι αιώνια. Διότι «ο ουρανός και η γη, λέγει, θα παρέλθουν»· «τα άστρα θα πέσουν από τον ουρανόν, ο ήλιος θα σκοτενιάση και η σελήνη δεν θα φωτίζει».⁷ Τι το παράδοξον λοιπόν, εάν και ημείς, που είμεθα μέρος του κόσμου, απολαμβάνωμεν αυτά που συμβαίνουν εις τον κόσμον; Αποβλέπων προς αυτά, όταν και εις σε έλθη ο κλήρος των κοινών, με ησυχίαν να υποφέρης, όχι με απάθειαν, ούτε με αναισθησίαν, (διότι ποία είναι η αμοιβή της αναισθησίας;), άλλ' επίονα και με άπειρα άλγη. Πλην όμως να υπομείνης, ωσάν γενναίος αγωνιστής, που φανερώνει την δύναμιν και την ανδρείαν όχι μόνον από τα κτυπήματα που δίδει εις τους αντιπάλους, αλλά και από του ότι γενναίως δέχεται τα κτυπήματα εκ μέρους των. Και ωσάν σοφός και ατάραχος κυβερνήτης, με την πλουσίαν πείραν εις τα ταξίδια, να διατηρής την ψυχήν σου ορθήν και ακαταπόντιστον και πιο υψηλά από κάθε τρικυμίαν. Η στέρσης αγαπητού παιδιού ή προσφιλούς συζύγου ή κάποιου άλλου από τα πολύ φιλικά και με οποιονδήποτε τρόπον συμπαθείας συνδεδεμένα μαζί μας πρόσωπα, δεν είναι κακόν δι' αυτόν που εκ των προτέρων έχει σκεφθή σωστά και έχει οδηγόν της ζωής του τον ορθόν λόγον και δεν πορεύεται κατά συνήθειαν. Διότι ο χωρισμός από τα οικεία λόγω της συνηθείας είναι δυσκολοβάστακτος και εις τα άλογα ζώα. Μάλιστα εγώ είδα κάποτε βόδι εις το παχνί να δακρύζει, διότι είχε ψοφήσει ο σύντροφός του και το ταίρι του εις τον ζυγόν. Και τα υπόλοιπα από τα άλογα ζώα είναι δυνατόν να τα ιδώμεν προσκεκολλημένα στενά εις την συνήθειαν. Εσύ όμως δεν είσαι έτσι μαθημένος, ούτε έτσι εδιδάχθης. Τίποτε το παράδοξον, να αρχίζει μεν η φιλία κατόπιν μακράς σχέσεως και μακροχρονίου συναναστροφής. Το να θρηνή όμως κανείς τον χωρισμόν εξ απίας της συναναστροφής που υπήρξε δι' ημάς μεγάλη, είναι καθ' ολοκληρίαν παράλογον.

Παραδείγματος χάριν σου έλααχεν εις την κοινωνίαν του γάμου σύζυγος που σου προσφέρει κάθε ευχαρίστησιν εις την ζωήν, που είναι απία χαράς, πρόξενος ευφροσύνης, που αυξάνει τα καλά και κατά τας λύπας αποδίδει το μεγαλύτερον μέρος από τα ανιαρά και αυτή ξαφνική ανηρπάγη από τον θάνατον και εχάθη. Μη εξαγκωθής με το πάθημε. Μήτε να ειπής ότι είναι κάποιο τυχαίον συμβάν ωσάν να μη υπάρχη κανείς προστάτης που να κυβερνά τον κόσμον. Μήτε να υποθέσης ότι υπάρχει κάποιος κακός δημιουργός, βάζοντας εις τον νουν σου πονηράς ιδέας εξ

απίας της υπερβολικής λύπης. Αλλά μήτε να ξεφύγης από τα όρια της ευσεβείας. Επειδή βεβαίως εγίνατε «οι δυο εις σάρκα μίαν»⁸ χρειάζεται πολλή συγγνώμη αυτός που δέχεται με πόνους την διχοτόμησιν και την διαίρεσιν αυτήν. Βεβαίως εξ απίας αυτού δεν είναι ωφέλιμον εις σε να διανοήσαι ή να λέγης κάτι από αυτά που δεν αρμόζουν. Σκέψου δηλαδή ότι ο Θεός που μας έπλασε και μας εψύχωσεν, έδωσεν εις καθεμίαν ψυχὴν ἰδιαίτερον τρόπον ζωῆς και εις άλλους έθεσε διαφορετικούς όρους της εξόδου από την ζωήν. Διότι δι' άλλον με οικονόμησε να παραμείνη σωματικά επί περισσότερον χρόνον, και δι' άλλον διέταξε, συμφώνως με τους απορρήτους λόγους της σοφίας και της δικαιοσύνης του, να απελευθερωθῇ ταχύτατα από τα δεσμά του σώματος. Όπως λοιπόν αυτοί που ρίπτονται εις τας φυλακάς, άλλοι μεν παραμένουν έγκλειστοι επί περισσότερον χρόνον εις την ταλαιπωρίαν των φυλακών, άλλοι δε ταχύτερα απαλλάσσονται από τας κακοπαθείας, έτσι και αι ψυχαί, άλλαι μεν κρατούνται επί πολύν εις την ζωήν αυτήν, άλλαι δε ολιγώτερον, ανάλογα με την αξίαν του καθενός, διότι ο Θεός που μας έπλασε με σοφίαν και εις βάθος και ως εκεί που δεν φθάνει ο ανθρώπινος νους, προβλέπει το κάθε τι που αφορά εις τον καθένα από ημάς. Δεν ακούεις τον Δαβίδ που λέγει, «βγάλε από την φυλακήν την ψυχὴν μου»;⁹ Δεν άκουσες να γίνεται λόγος δια τον άγιον, ότι απελύθη η ψυχή του;¹⁰ Τι δε είπεν ο Συμεών, όταν εδέχθη εις τας αγκάλας του τον Κύριόν μας; Ποίαν φωνήν έβγαλε; Δεν είπεν ότι «νυν απολύεις τον δούλον σου, Δέσποτα»;¹¹ Διότι εις αυτόν ο οποίος βάζεται δια την ουράνιον ζωήν, η παραμονή με το σώμα εδώ, είναι βαρυτέρα από κάθε κόλασιν και από κάθε φυλακήν.

Μη λοιπόν επιδύκῃς σύμφωνα με τας απολαύσεις σου να ακολουθούν και οι νόμοι των ψυχών, αλλά σκέψου δι' αυτά που έχουν συνενωθῇ κατά την ζωήν, και έπειτα δια του θανάτου χωρίζονται, ότι ομοάζουν με οδοιπόρους που βαδίζουν έναν δρόμον και που από την συνήθειαν έχουν ενωθῇ εις απίας της συνεχούς μεταξύ των συναναστροφής. Αυτοί όταν αντιληφθούν ότι έχουν βαδίζει τον κοινόν δρόμον και ότι του λοιπού αυτός διαχωρίζεται, επειδή η ανάγκη τους υποχρεώνει να χωρίσουν, δεν αδιαφορούν δια τα προκείμενα με το να προσκολλώνται εις την συνήθειαν, άλλ' αφού ενθυμηθούν την αρχικήν απίαν που τους εκίνησεν, ο καθένας τους σπεύδει προς το ἰδικόν του τομέα. Όπως λοιπόν δι' εκείνους διάφορος ήταν ο σκοπός του δρόμου, συνέβη δε εις αυτούς η εξοικείωσις κατά την οδοιπορίαν λόγω της συνηθείας, έτσι και εις αυτούς οι οποίοι έχουν συνδεθῇ με τον δεσμόν του γάμου ή με κάποιαν άλλην σχέσιν εις την ζωήν, ἰδιαίτερον έχει ο καθένας το τέλος της ζωῆς.

Αφού κατ' ανάγκην συνεδέθησαν μεταξύ των, τους εχώρισε και τους δέλυσε το προκαθορισμένον τέλος της ζωής.

Είναι λοιπόν γνώρισμα ευγνώμονος ψυχής το να μη δυσανασχετή δια τον χωρισμόν, αλλά να ευχαριστή δια την αρχικήν σύνδεσιν αυτόν, ο οποίος έκαμε την συγκλήρωσιν. Εσύ όμως και όταν εξούσεν η γυναίκα σου ή ο φίλος ή το παιδί ή οποιοσδήποτε απ' αυτούς που τώρα θρηνείς, δεν ευχαριστούσες δια τα παρόντα αυτόν που σου τα έδωσε, αλλά τον κατηγορούσες δι' αυτά που σου έλλειψαν. Εάν μεν συγκατοικούσες με μόνην την γυναίκα, παρεπονείσο, διότι δεν είχε παιδιά τέτοια που ήθελες, εάν δε είχες τα παιδιά, διότι δεν είχες πάρα πολλά πλούτη ή διότι έβλεπες να ευημερούν μερικοί από τους εχθρούς σου. Πρόσεχε λοιπόν μήπως τυχόν ημείς δια τους εαυτούς μας κάμνομεν αναγκαίας τας στερήσεις των αγαπημένων προσώπων, με το να μη τα αισθανώμεθα μεν όταν είναι παρόντα, και να τα επιθυμούμεν δε όταν φύγουν από την ζωήν. Επειδή δηλαδή δεν ευχαριστούμενε ενώ είναι δίπλα μας τα αγαθά του Θεού, γίνεται αναγκαία η αφαίρεσίς των δια να τα αισθανθούμεν. Διότι όπως τα μάτια δεν βλέπουν το πολύ πλησίον κείμενον, άλλ' έχουν ανάγκην από κάποιαν κανονικήν απόστασιν, το ίδιο και αι αχάριστα ψυχαι, έρχονται δηλαδή εις συναισθήσιν με την απομάκρυνσιν των αγαθών της δωρεάς, που παρήλθε. Διότι όταν απελάμβαναν τα αγαθά, δεν ανεγνώριζαν καμμίαν χάριν εις τον δοτήρα. Μετά την στέρησιν όμως μακαρίζουν το παρελθόν. Αλλά κανένας από μας δεν αποκλείεται από καμμίαν περίστασιν της ζωής από το να ευχαριστή τον Θεόν, εάν μεν ευγνωμοσύνην θέλη να αναλογίζεται κάθε πράγμα. Διότι η ζωή του καθενός από μας έχει πολλά σημεία προς εξέτασιν και μάλιστα όχι δυσάρεστα, εάν βεβαίως καταδεχθούμεν να αποβλέπωμεν προς το κατώτερον και έτσι από την σύγκρισιν με το χειρότερον να υπολογίζωμεν πόσον αξίζει το αγαθόν που κατέχομεν. Είσαι δούλος; Έχει τον πιο κάτω από εσέ. Να ευχαριστής διότι είσαι ανώτερος από ένα, διότι δεν έχεις καταδικασθή να γυρίζης την μυλόπετραν, διότι δεν ξυλοκοπάσαι. Δεν θα του λείψουν αι αφορμαί από το να ευχαριστή και αυτός. Διότι δεν φέρει χειροπέδες, δεν έχει δεθή εις το ξύλον. Αυτός που είναι δεμένος έχει αρκετήν αφορμήν δια να ευχαριστή, το ότι ζη. Βλέπει τον ήλιον, αναπνέει τον αέρα, δι' αυτά ευχαριστεί. Τιμωρείσαι άδικα; Να χαίρης με την ελπίδα των μελλόντων. Δίκαια καταδικάσθης; Και πάνην να ευχαριστής, διότι εδώ τιμωρείσαι δια τα όσα έπραξες, αλλά δεν απεταμίευσες δια τον αώνιον κόλασιν τα αμαρτήματά σου.

Κατ' αναλογίαν βεβαίως είναι δυνατόν ο ευγνώμων να αποδίδη μεγάλας τας ευχαριστίας εις τον ευεργέτην δια τα παρόντα και εις κάθε περίστασιν της ζωής και δι'

όλα τα έργα. Τώρα όμως οι πιο πολλοί έχουν πάθει αυτό που παθαίνουν οι δυσαρεστούμενοι, με το να περικφρονούν τα παρόντα και να επιθυμούν τα απόντα. Διότι με το να μη λογαριάζουν τους κατωτέρους των, δεν ευχαριστούν τον ευεργέτην δια τα αγαθά που έχουν, αλλά δια της συγκρίσεως προς αυτό που υπερέχει, αναλογιζόμενοι πόσον υπολείπονται, στενοχωρούνται και δυσαρεστούνται, επειδή νομίζουν ότι όσα έχουν οι άλλοι είναι ιδικά των, τα οποία είχαν στερηθή. Ο δούλος επειδή δεν είναι ελεύθερος, δυσανασχετεί και αυτός που εμεγάλωσεν ελεύθερος, διότι δεν είναι ευγενής, ούτε ανήκει εις αυτούς που είναι περίβλεπτοι δια την ευγενικήν καταγωγήν, ή διότι δεν έχει να απαριθμήση προς τα οπίσω επτά πάππους, που να ήταν λαπροί αλογοτρόφοι ή που να είχαν καταξοδεύση τον πλούτον εις μονομάχους. Αυτός που έχει ευγενή καταγωγήν μεμψιμοιρεί, διότι δεν είναι πλούσιος. Ο πλούσιος λυπείται και θρηνεί, διότι δεν είναι κυβερνήτης πόλεων και εθνών. Ο στρατηγός διότι δεν είναι βασιλεύς. Ο βασιλεύς διότι δεν κυβερνά ολόκληρον την υφήλιον, άλλ' υπάρχουν έθνη που δεν υποτάσσονται εις τα σκήπτρα του. Από όλα αυτά βγαίνει το συμπέρασμα ότι δια τίποτε δεν αποδίδεται ευχαριστία εις τον ευεργέτην. Άλλ' ημείς, αφού παραβλέψωμεν τας λύπας δι' απόντα πράγματα, ας διδαχθώμεν να αποδίδωμεν ευχαριστίαν δια τα παρόντα. Εις τας πιο σκυθρωπάς περιστάσεις των πραγμάτων, ας είπωμεν εις τον σοφόν ιατρόν· «εις μικράν θλίψιν η τιμωρία σου εις ημάς».¹² Ας είπωμεν· «ήταν καλόν δι' εμέ, διότι με εταπείνωσες».¹³ Ας είπωμεν ότι «τα παθήματα του παρόντος καιρού δεν έχουν καμμίαν αξίαν συγκρινόμενα προς την δόξαν που μέλλει να αποκαλυφθή».¹⁴ Ας είπωμεν ότι «πολύ ολίγον επιμωρήθημεν δι' όσα επράξαμεν».¹⁵ Ας παρακαλέσωμεν τον Κύριον· «διόρθωσέ μας, Κύριε, αλλά με δίκαιον μέτρον και όχι με την οργήν σου».¹⁶ Διότι όταν «κρινώμεθα, παιδαγωγούμεθα από τον Κύριον, δια να μη κατακρηθούμεν μαζί με τον κόσμον».¹⁷ Εις τα ευχάριστα γεγονότα της ζωής, ας λέγωμεν εκείνον τον λόγον του Δαβίδ· «Τι να ανταποδώσω εις τον Κύριον δι' όλα αυτά που μου ανταπέδωκεν;».¹⁸ Μας έφερεν εις την ύπαρξιν από το μηδέν. Μας ετίμησε με λογικόν, μας εχάρισε τέχναςως συνεργούς εις την ζωήν. Από την γην βγάζει τροφάς. Μας έχει δώσει την βοήθειαν των ζώων. Δι' ημάς βροχαί, δι' ημάς ήλιος. Τα ορενά και αι πεδιάδες έχουν διαταχθή προς χάριν μας και μας προφυλάσσουν από τας κορυφάς των βουνών. Προς χάριν μας τρέχουν τα ποτάμια. Προς χάριν μας αναβλύζουν αι πηγαί. Προς χάριν μας η θάλασσα γαληνεύει δια το εμπόριον. Τα πλούτη από τα μεταλλεία, αι απολαύσεις από κάθε πλευράν· ολόκληρος η κτίσις μας φέρει δώρα, λόγω της πλουσίας και αφθόνου δωρεάς του ευεργέτου προς ημάς.

Και διατί πρέπει να αναφέρω τα μικρά; Προς χάριν μας ο Θεός ήλθε μεταξύ των ανθρώπων. Εξ απίας της σαρκός που εφθάρη «ο Λόγος εσαρκώθη και κατώκησεν εις ημάς».¹⁹ Ο ευεργέτης μαζί με τους αχαρίστους, ο ήλιος της δικαιοσύνης²⁰ ήλθε προς αυτούς που εκάθοντο εις το σκοτάδι.²¹ Ο απαθής εις τον σταυρόν, η ζωή εις τον θάνατον, το φως εις τον άδην, η ανάστασις δί αυτούς που είχαν πεθάνει. Το πνεύμα της υιοθεσίας, αι διανομαί των χαρισμάτων, αι επαγγελίαι των στεφάνων. Τα άλλα, όσα δηλαδή δεν είναι εύκολον να απαριθμηθούν, εις όλα αυτά αρμόζει ο λόγος του προφήτου· «τι να ανταποδώσωμεν εις τον Κύριον δί όλα που αυτός μας έδωκεν ως αμοιβήν;».²² Και πάλιν και αυτό δεν έχει λεχθή ότι έχει δώσει απλώς, άλλ' ότι έχει ανταποδώσει ο μεγαλόδωρος, ωσάν να μη αρχίζη από την δωρεάν, αλλά να αμείβη αυτούς οι οποίοι έκαμαν την αρχήν. Διότι η ευχαριστία αυτών οι οποίοι λαμβάνουν, λογαριάζεται ως ευεργεσία. Αυτός που και χρήματα δίδει, ζητεί από σε την ελεημοσύνην με τα χέρια των πτωχών. Και όταν ακόμη πάρη τα ιδικά του, δια ιδικά του ξεπληρώνει ακεραίαν την χάριν. «Τι λοιπόν θα ανταποδώσωμεν εις τον Κύριον, δί όλα αυτά που μας έχει ανταμείψει;». Διότι δεν επιθυμώ να επαναλάβω τον λόγον του προφήτου που καλώς εκφράζει την απορίαν και εξετάζει την πτώχειάν του, διότι δεν έχει τίποτε το άξιον εις ανταπόδοσιν. Αυτός κοντά εις τας τόσον μεγάλας και λαμπράς ευεργεσίας, από τας οποίας ανώτεραι δεν υπάρχουν, μας υπόσχεται πολλαπλάσια δια το μέλλον. Δηλαδή παραδεισιακήν τρυφήν και δόξαν εις την βασιλείαν και τιμάς ισαξίους προς τους αγγέλους και γνώσιν του Θεού, πράγμα που είναι το ύψιστον από τα αγαθά δια τους αξίους. Κάθε λογικόν ον αυτό το αγαθόν επιθυμεί. Μακάρι και ημείς να το επιπύχωμεν, αφού καθαρίσωμεν τους εαυτούς μας από τα πάθη.

Πώς λοιπόν, λένουν, θα εκδηλώσωμεν εις τον πλησίον την ελεημοσύνην και την φιλοστοργίαν, (που είναι το πρώτον και το πιο τέλειον από τα αγαθά, διότι η αγάπη είναι η πλήρωσις του νόμου²³); Εάν, αφού προσέλθωμεν εις μερικούς που ευρίσκονται εις μεγάλας συμφοράς, δεν κλαύσωμεν μαζί των, ούτε δακρύζωμεν, άλλ' ευχαριστούμεν δια αυτά που τους συνέβησαν; Διότι το να υπομένωμεν τα παθήματά μας με ευχαριστίαν αποδεικνύει υπομονήν και καρτερίαν, το να ευχαριστούμεν όμως τον Θεόν δια ξένας συμφοράς είναι γνώρισμα χαρεκάκου και ανθρώπου που εξοργίζει αυτούς που λυπούνται, και μάλιστα την στιγμήν κατά την οποίαν ο απόστολος μας προτρέπει να κλαίωμεν με εκείνους οι οποίοι κλαίουں.²⁴ Τι λοιπόν θα απαντήσωμεν εις αυτά; Ή πάλιν κατ' ανάγκην θα σας υπενθυμήσωμεν δια ποία πράγματα διετάχθημεν να χαίρωμεν και δια ποία πενθούμεν; «Να χαίρετε, λέγει, και να

αγαλλιάσθε, διότι η ανταμοιβή σας θα είναι μεγάλη εις τους ουρανοὺς». ²⁵ Και πάλιν· «Θυγατέρες της Ιερουσαλήμ, μη κλαίτε δι' ἐμὲ, ἀλλὰ κλαύσατε διὰ τὰ τέκνα σας». ²⁶ Λοιπὸν ὁ θεῖος λόγος μας επιτρέπει ἀφ' ἐνὸς μὲν νὰ χορεύωμεν καὶ νὰ αγαλλώμεθα μαζί με τοὺς δικαίους, ἀφ' ἐτέρου δὲ καὶ νὰ πενθούμεν καὶ νὰ κλαίωμεν μαζί μ' αὐτοὺς ποὺ χύνουν δάκρυα μετανοίας ἢ νὰ κλαίωμεν γοερά δι' αὐτοὺς ποὺ παραμένουν ἀναίσθητοι, διότι οὔτε καν γνωρίζουν ὅτι χάνονται.

Δεν ἀρμόζει νὰ νομίζωμεν ὅτι κάποιος εκπληρώνει τὴν ἐντολήν, εἰάν δεν ἐκλάυσει διὰ τὸν θάνατον ἀνθρώπων καὶ δεν ἐβγάλε κραυγὴν μαζί με τοὺς πενθούντας. Διότι οὔτε τὸν ἱατρὸν ἐπανῶ, ποὺ ἀντὶ νὰ βοηθῇ τοὺς ἀρρώστους ὁ ἴδιος εἶναι γεμάτος ἀπὸ νοσήματα, οὔτε τὸν πλοίαρχον, ποὺ ἀντὶ νὰ ἐπιβάλλεται εἰς αὐτοὺς ποὺ ταξιδεύουν καὶ νὰ ἀγωνίζεται ἐναντίον τῶν ἀνέμων νὰ ἀποφεύγῃ τὰ κύματα καὶ νὰ παρηγορῇ τοὺς πῖο δειλοὺς, ὁ ἴδιος παθαίνει ναυτίαν καὶ παραπαίει με αὐτοὺς ποὺ εἶναι ἀπειροὶ ἀπὸ θάλασσαν. Τέτοιος εἶναι λοιπὸν αὐτὸς ποὺ προσέρχεται εἰς τοὺς πενθούντας καὶ δεν μεταδίδει ὠφέλειαν διὰ τοῦ λόγου τοῦ, ἀλλὰ συμμετέχει εἰς τὴν ἀσχημοσύνην τῶν ξένων συμφορῶν. Εἶναι ἐπόμενον λοιπὸν νὰ θλιβώμεθα με τὰς συμφορὰς τῶν πενθούντων. Διότι ἔτσι θὰ γίνῃς συμπαθὴς με τοὺς πάσχοντας, εἰάν δεν ἐπιχαίρῃς διὰ τὰς συμφορὰς καὶ δεν ἀδιαφορῇς διὰ τοὺς ξένους πόνους. Ἀλλ' ὅμως δεν θὰ ἤρμοζε περισσότερον βεβαίως νὰ συγκινήσαι ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ θλιβόνται, ὥστε ἢ νὰ ἐκβάλλῃς κραυγὰς ἢ νὰ θρηνῇς μαζί με αὐτὸν ποὺ πάσχει ἢ κατὰ τὰ ἄλλα νὰ μιμῆσαι καὶ νὰ ζηλεύῃς αὐτὸν ποὺ ἔχει τυφλωθῇ ἀπὸ τὸ πάθος, παραδείγματος χάριν νὰ κλείνεσαι εἰς τὸ σπῖτι, νὰ φορῇς μαύρα ἐνδύματα, καὶ νὰ κάθεσαι κάτω καὶ νὰ μὴ κουρεύεσαι ²⁷ μαζί με τὸν πενθούντα. Διότι ἀπὸ αὐτὰ εἶναι δυνατόν νὰ μεγαλώσῃς τὴν συμφορὰν παρὰ νὰ τὴν καταπραΰνης. Δεν βλέπεis ὅτι ἐπιτείνονται οἱ πόνοι, ὅταν εἰς τὰ τραύματα προστίθεται τὸ πρήξιμον τῶν βουβωνικῶν ἀδένων καὶ εἰς τὸν πυρετὸν τὸ πρήξιμον τῆς σπληνός, καὶ τὰ χέρια με τὸ ἀπαλὸ χὰδι νὰ καταπραΰνουν τὸ μέρος ποὺ πονά; Μὴ λοιπὸν καὶ ὁ ἴδιος ἐξερεθίζῃς τὸ πάθος με τὴν παρουσίαν, μῆτε νὰ πέσῃς μ' αὐτὸν ποὺ ἔχει πέσει. Διότι αὐτὸς ποὺ σηκώνει τὸν πεσμένον, οφείλει νὰ εἶναι ἐξάπαντος πῖο ὑψηλὰ ἀπὸ τὸν πεσμένον. Αὐτὸς ὅμως ποὺ ἐξ ἴσου ἐπέσε, καὶ ὁ ἴδιος ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἄλλον ποὺ θὰ τὸν σηκώσῃ. Ἀλλὰ ἡ δυσἀρέσκεια ἀπὸ τὰ γεγονότα καὶ ἡ ἥρεμος θλίψις διὰ τὰ δυσἀρέστα θὰ ἤρμοζαν νὰ ἐκφράζουν τὸ πάθος τῆς ψυχῆς εἰς πρόσωπον γεμάτον περίσκεψιν καὶ αξιοπρέπειαν ποὺ ἔχει σοβαρότητα. Ὅταν πάλιν ομιλῇς, ἀρμόζει νὰ μὴ ἐπιτίθεσαι ἀμέσως με τὰς ἐπιπλήξεις, ὅπως αὐτὸς ποὺ ορμὰ καὶ καβαλλικεύει τοὺς κατακοίτους. (Διότι εἶναι βαρὺ πρᾶγμα αἱ ἐπιτιμήσεις εἰς αὐτοὺς ποὺ ἡ ψυχὴ τῶν ἔχει ταλαιπωρηθῇ ἀπὸ τὴν

λύπην και συνάμα οι λόγοι αυτών που με απάθειαν συμπεριφέρονται δύσκολα γίνονται παραδεκτοί από αυτούς που υποφέρουν και είναι απρόσφοροι δια παρηγορίαν). Άλλ' αφού επιτρέψης να φωνάξω και να θρηνήσω μάτια και χωρίς κανένα αποτέλεσμα, τότε με προσοχήν και πραότητα να καταπιασθής με την παρηγορίαν, οπότε το κακόν θα έχω κίολας χαλαρώσει και υποχωρήσει κατά τι.

Άλλωστε και οι πουλαροδαμασταί τα ανυπότακτα από τα πουλάρια δεν τα στενοχωρούν αμέσως με τα χαλινά, ούτε τα τραβούν προς τα πίσω (διότι έτσι τα μαθαίνουν να ανασηκώνουν την χαίτην και να ρίπτουν κάτω τους αναβάτας), άλλ' αφού την πρώτην φοράν υποχωρήσουν και ορμήσουν μαζί μ' αυτά, όταν ιδούν ότι με την ιδικήν τους ορμήν και βίαν έχουν εξασθενήσει τον θυμόν, τότε αφού τα παραλάβουν δαμασμένα, τα καθιστούν πλέον υπάκουα δια της τέχνης. Έτσι θα γίνη σύμφωνα με τον λόγον του Σολομώντος. «Είναι καλόν να εισέλθω κανείς εις οικίαν πένθους μάλλον παρά εις οικίαν μεθύσου»,²⁸ εάν κάποιος μέλλη, αφού με επισημοσύνην και πραότητα χρησιμοποιήση τον λόγον, να μεταδώση από την υγείαν του εις τον ασθενή, άλλ' όχι να προσβληθή από την ξένην λύπην, όπως παίρνουν τον πονόματον, αυτοί που πλησιάζουν τους πάσχοντας.

Να κλαίης λοιπόν με αυτούς που κλαίουν. Όταν ιδής τον αδελφόν να οδύρεται λόγω μετανόιας δι' αυτά που ημάτησε, κλαύσε μ' αυτόν και συμπόνα τον. Έτσι θα συμβή να διορθώσης με τα ξένα παθήματα το δικόν σου. Διότι αυτός που έχυσε θερμά δάκρυα δια την αμαρτίαν του πλησίον, εθεράπευσε τον εαυτόν του δι' αυτών που εθρήνησε τον αδελφόν. Τέτοιος ήταν αυτός που λέγει· «με κατέλαβε θλίψις εξ απίας των αμαρτωλών που εγκαταλείπουν τον νόμον σου».²⁹ Να κλαίης δια την αμαρτίαν. Αυτή είναι η αρρώστια της ψυχής, αυτή είναι ο θάνατος της αθανάτου ψυχής, αυτή είναι αξία πένθους και ακαταπαύστων οδυρμών. Μακάρι δι' αυτήν να χύνεται κάθε δάκρυ και να μη σταματά να ανεβαίνει από το βάθος της καρδιάς ο στεναγμός. Ο Παύλος έκλαιε δια τους εχθρούς του σταυρού του Χριστού.³⁰ Ο Ιερεμίας έκλαιε δι' αυτούς που εχάνοντο από τον λαόν. Αυτός βεβαίως επειδή δεν αρκούσαν τα φυσικά δάκρυα, επιζητούσε πηγὴν δακρύων και τελευταίον σταθμόν. «Και θα καθήσω, λέγει, και θα κλαύσω τον λαόν αυτόν επί πολλάς ημέρας, θα κλαύσω αυτούς που χάνοντα».³¹ Αυτό το δάκρυ και αυτό το πένθος μακαρίζει ο λόγος³² και όχι αυτό που πολύ εύκολα χύνεται δια κάθε λύπην και πολύ εύκολα έρχεται εις τα μάτια εξ απίας κάθε αφορμής.

Είδα κιάλας μερικούς από τους φιληδόνους, λόγω υπερβολικής τρυφηλότητας με την πρόφασιν της λύπης, να εκτρέπωνται προς τον ακόλαστον βίον και την μέθην και να προσπαθούν να δικαιολογήσουν την ακράτειάν των με τους λόγους του Σολομώντος που λέγει· «να δίδετε οίνον κατά τας λύπας».³³ Υπάρχει δε ο παροιμιακός λόγος όχι δια να παρέχη άδειαν μέθης, αλλά δια να συγκρατή την ανθρωπίνην ζωήν. Διότι δια να παραλείψω την αλληγορικήν σημασίαν του, κατά την οποίαν οίνον εννοεί την λογικήν ευφροσύνην, ούτε το κατά γράμμα νόημα έχει μικράν την φροντίδα· ώστε αυτοί που δυσκόλως παρηγορούνται και βαρυπενθούν να μη αμελούν δια τας τροφάς, απορροφημένοι από την σφοδρότητα του πένθους. Η καρδιά όμως του φιλολύπου στηρίζεται με άρτον, και η εξασθένησις της δυνάμεως ανορθώνεται με οίνον. Αυτοί δε που αγαπούν τον οίνον και οι μέθυσοι δεν καταπραΰνουν την λύπην, αλλά με το να ανταλλάσσουν τα κακά αντί των κακών και να γίνονται πονηροί συναλλάκται, ανταλλάσσουν τα νοσήματα των σωμάτων με τα νοσήματα των ψυχών. Αυτοί με το να μιμούνται τους εξισωτάς των φορών της ζυγαριάς, αφαιρούν τόσον από την λύπην, όσον αυξάνουν την φιληδονίαν. Αλλά νομίζω ότι πρέπει ο οίνος να παρέχη βοήθειαν εις την φύσιν, και να μη επιτρέπεται να χρησιμοποιήται τόσος πολύς οίνος, ώστε να προκαλή σκοτοδίνην εις την λογικήν. Διότι μαζί με τον οίνον ούτε η λύπη θα περάση και το κακόν της μέθης θα προστεθή εις την ψυχήν. Εάν δε ο λογισμός είναι ο ιατρός της λύπης, η μέθη θα ήταν το μεγαλύτερον από τα κακά, που θα ημποδίζε την θεραπείαν της ψυχής. Αλλά να θυμηθής το καθένα από τα λεχθέντα και θα εύρης και το δυνατόν της αποστολικής νουθεσίας και το ωφέλιμον. Πώς μεν πάντοτε θα είσαι χαρούμενος, όταν ακολουθής τον ορθόν λόγον, πώς δε αδιακόπως θα προσεύχεσαι, πως δια το κάθε τι θα ευχαριστής, με ποίον δε τρόπον θα παρηγορής αυτούς που λυποούνται, ώστε καθ' όλα να είσαι ακέραιος και τέλειος με την βοήθειαν του αγίου Πνεύματος και με την ενοίκησιν της χάριτος του Κυρίου μας Ιησού Χριστού, εις τον οποίον ανήκει η δόξα και η δύναμις εις τους απεράντους αιώνας. Αμήν.

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Γέν. 1, 26.
2. Γέν. 2, 23.
3. Δ. Βασιλ. 2, 21.
4. Α΄. Θεσσαλ. 5, 16-18.

5. Α΄ Κορ. 10, 31.
6. Ψαλμ. 103, 24.
7. Ματθ. 24, 35· 29.
8. Γέν. 2, 24· Πρβλ. Ματθ. 19, 5.
9. Ψαλμ. 141, 8.
10. Τωβ. 3, 6· 15.
11. Λουκ. 2, 29.
12. Ησ΄ 26, 16.
13. Ψαλμ. 118, 71.
14. Ρωμ. 8, 18.
15. Ιώβ. 15, 11.
16. Ιερεμ. 10, 24.
17. Α΄ Κορ. 11, 32.
18. Ψαλμ. 115, 3.
19. Ιωάν. 1, 14.
20. Μαλαχ. 4, 2.
21. Ησ΄ 9, 2.
22. Ψαλμ. 115, 3.
23. Ρωμ. 13, 10.
24. Ρωμ. 12, 15.
25. Ματθ. 5, 12.
26. Λουκ. 23, 28.
27. Η μη κουρά των μαλλιών ήτο εκδήλωσις πένθους απ΄ αρχαιοτάτων χρόνων· ἀλλ΄ ενίοτε και η κουρά αυτών συγχρόνως με την εκδήλωσιν πένθους ήτο και είδος θυσίας, που προσεφέρετο εις τον νεκρόν. Αι εκδηλώσεις όμως αυταί φαίνεται δεν ήσαν παντού και πάντοτε αι αυταί. Συνήθως αλλάσσουν. Ακόμη και σήμερον οι πενθούντες «λεροφορούν» και παραμένουν ακούρευτοι και αξύριστοι επί τι διάστημα.
28. Εκκλησ. 7, 2.
29. Ψαλμ. 118, 53.
30. Φιλιπ. 3, 18.
31. Ιερεμ. 9, 1.
32. Ματθ. 5, 4.
33. Παροιμ. 31, 6.